

“เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่”: ท้องถิ่นนิยมที่มีอาจลงหลักปักฐานของอำเภอวังสะพุง
จังหวัดเลย พุทธทศวรรษ 2540-2560¹

The “Lottery Capital”: Unsettled Localism of Wang Saphung District,
Loei Province, 1990-2010

นพพล แก่งจำปา (Nopphon Kaengjampa)¹

¹บทความนี้ปรับปรุงแก้ไขมาจากเนื้อหาบางส่วนของวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกของผู้เขียนเรื่อง
““พรงี้ราย”: ธุรกิจ ความฝัน และการเปลี่ยนแปลงตัวตนของ “ผู้ประกอบการลอตเตอรี่” อำเภอวังสะพุง
จังหวัดเลย พ.ศ. 2540-2565” หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างดำเนินการ

¹ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
Department of History, Faculty of Humanities and Social Sciences, Mahasarakham University
Corresponding author e-mail: nopphon@msu.ac.th

Received: January 26, 2026

Revised: March 23, 2026

Accepted: May 8, 2026

บทคัดย่อ

บทความฉบับนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาการก่อตัวขึ้นของอัตลักษณ์ “เมืองหลวงแห่งลวดเตอรี” หรือความเป็นเมืองแห่งคนขายลวดเตอรีของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย และความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับอัตลักษณ์รูปแบบอื่นที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่น โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการลวดเตอรีควบคู่ไปกับเอกสารการวิจัย หนังสือพิมพ์และสื่อสังคมออนไลน์ งานศึกษานี้พบว่าตัวตนของท้องถิ่นดังกล่าวถือกำเนิดมาพร้อมกับการขยายตัวของผู้ประกอบการลวดเตอรี ในช่วงพุทธทศวรรษ 2540 และด้วยวิถีชีวิตที่สัมพันธ์อยู่กับวงจรการประกอบการลวดเตอรีอย่างแนบแน่นคนวังสะพุงจึงยึดถือเอาคุณลักษณะความเมืองแห่งคนขายลวดเตอรีเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางสังคมของตนเองไปโดยปริยาย อย่างไรก็ตามอัตลักษณ์ที่ว่านี้กลับถูกกลืนและมองข้ามจากหน่วยงานรัฐและผู้มีอำนาจในท้องถิ่น โดยเลือกที่จะเชิดชูอัตลักษณ์เชิงการท่องเที่ยวและศิลปกรรมซึ่งขัดกับสถานะของลวดเตอรีที่ติดภาพของการเป็นอบายมุข ขณะเดียวกันกลุ่มผู้ประกอบการที่เข้ามามีส่วนต่อการเคลื่อนไหว อัตลักษณ์ก็ขาดเอกภาพเนื่องจากประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีสถานะและวัตถุประสงค์การเคลื่อนไหวที่ต่างกัน รวมถึงประชาชนทั่วไปก็ทำได้เพียงเคลื่อนไหวเชิงสัญลักษณ์ ไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นรูปธรรม ความโดดเด่นของวิถีเศรษฐกิจการจำหน่ายลวดเตอรีจึงไม่สามารถลงหลักปักฐานกลายเป็นตัวตนของท้องถิ่น หรือใช้เป็นเครื่องมือสำหรับต่อรองปกป้องผลประโยชน์ของคนท้องถิ่นได้

คำสำคัญ: เมืองหลวงแห่งลวดเตอรี, อัตลักษณ์ท้องถิ่น, ท้องถิ่นนิยม, ลวดเตอรี, วังสะพุง

Abstract

This article examines the formation of the “Lottery Capital” identity, referring to the city of lottery vendors in Wang Saphung District, Loei Province, and its power relations with other existing local identities. The study draws on data from interviews with lottery entrepreneurs, supplemented by research documents, newspaper articles, and social media sources. The findings indicate that this local identity emerged alongside the expansion of lottery entrepreneur in the 2000s. Owing to their close involvement in the lottery trade, residents of Wang Saphung have implicitly incorporated the notion of a lottery entrepreneur city into their social identity. However, this identity has been neglected by government agencies and local authorities, which instead prioritize tourism and moral narratives that conflict with the perception of lotteries as a vice. At the same time, the group of lottery entrepreneurs associated with this identity movement lacks cohesion due to their diverse backgrounds and objectives. Moreover, public engagement remains largely symbolic and has been unable to produce tangible change. Consequently, the distinctiveness of the lottery-based economy has yet to establish itself as a stable local identity or function as an effective tool for negotiating and protecting local interests.

Keywords: Lottery Capital, Local Identity, Localism, Lottery, Wang Saphung

บทนำ

แม้จะมีเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากกว่าแต่กิจการลอตเตอรี่หรือสลากกินแบ่งรัฐบาลไทยก็ยังใช้แรงงานคนเป็นกลไกหลักในการกระจายสินค้าไปสู่ผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในเขตพื้นที่อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ซึ่งตั้งอยู่บริเวณตอนบนสุดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่นิยมประกอบการจำหน่ายลอตเตอรี่กันอย่างแพร่หลาย โดยรายงานการสำรวจผู้มีอาชีพขายลอตเตอรี่อย่างเป็นทางการเพียงครั้งเดียวของสำนักงานสถิติแห่งชาติในปี พ.ศ. 2553 พบว่าประชาชนวังสะพุงที่ยึดอาชีพขายลอตเตอรี่มีจำนวนทั้งสิ้น 7,007 คน จากจำนวนผู้ขายลอตเตอรี่จังหวัดเลยทั้งหมด 11,511 คน ทั้งทางอำเภอภูหลวงและอำเภอภูเรือที่มีผู้ขายในลำดับรองลงมาในจำนวนเท่ากันคือ 1,004 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2553) เมื่อคำนวณปริมาณการจำหน่ายที่คนขายลอตเตอรี่หนึ่งคนสามารถขายได้โดยเฉลี่ย 1,000 ฉบับต่องวด พร้อมกับเทียบเคียงกับยอดการผลิตลอตเตอรี่ของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ณ ขณะนั้นซึ่งอยู่ที่จำนวน 50 ล้านฉบับต่องวดแล้ว (สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล 2554, 56) สัดส่วนการจำหน่ายลอตเตอรี่ของคนวังสะพุงจะเท่ากับ 7 ล้านฉบับ ทั้งจังหวัดเลยจะเท่ากับ 11.5 ล้านฉบับต่องวดโดยประมาณ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือจำนวนลอตเตอรี่ 1 ใน 5 ที่จำหน่ายในประเทศไทยช่วงพุทธศักราช 2550 มาจากบทบาทของคนวังสะพุง จังหวัดเลย ที่มากไปกว่านั้น เมื่อเวลาผ่านไป สัดส่วนผู้ขายลอตเตอรี่วังสะพุงไม่ได้ลดน้อยถอยลง การคาดการณ์หัวหน้าหน่วยงานด้านการปกครองและเศรษฐกิจในพื้นที่ระบุว่าผู้ค้าลอตเตอรี่ในจังหวัดเลยอาจมีมากถึง 40,000-60,000 คน พร้อมก็นำพารายได้เข้าจังหวัดไม่น้อยกว่า 6,000 ล้านบาทต่อปี (แนวหน้า 2563; กรุงเทพธุรกิจ 2565)

ความนิยมในอาชีพการจำหน่ายลอตเตอรี่ดังกล่าว กลายมาเป็นคุณลักษณะเฉพาะอันโดดเด่นของอำเภอวังสะพุงและจังหวัดเลยที่สังคมไทยรับรู้กันในวงกว้าง กระทั่งถูกขนานนามว่าเป็น “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” (กรุงเทพธุรกิจ 2565) อันสื่อความถึงการเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ ขณะเดียวกันในมุมมองของคนท้องถิ่น ด้วยอาชีพการจำหน่ายลอตเตอรี่ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตอย่างแนบแน่น คือไม่ใช่แค่คนส่วนใหญ่อยู่ในฐานะผู้ประกอบการเท่านั้น แต่หมายรวมถึงกิจกรรมในส่วนอื่นๆ ของสังคมที่ต้องปรับเปลี่ยนไปตามวงจรการประกอบการลอตเตอรี่ด้วย ฉะนั้น พวกเขาจึงยึดถือเอาคุณลักษณะความเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางสังคมของตนเองไปโดยปริยายเห็นได้จากการเชื่อมโยงลอตเตอรี่เข้ากับความเป็นคนวังสะพุงในหลายกรณี (จะอธิบายต่อไปข้างหน้า) อย่างไรก็ตาม ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ของวังสะพุงที่วุ่นวายนี้ กลับไม่สามารถสอดแทรกขึ้นมาเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่นัก ว่ากันที่จริงแล้วมีแนวโน้มไปในทางเลเหลยเสียด้วยซ้ำ สังเกตได้จากอาชีพการขายลอตเตอรี่ไม่ได้ถูกระบุไว้ในฐานข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของอำเภอและจังหวัดประหนึ่งว่าเหล่าพ่อค้าแม่ขายจำนวนมากนั้นไร้ตัวตน ขณะเดียวกันในมิติวัฒนธรรมก็แทบจะไม่มี ความแตกต่าง “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” ไม่มีพื้นที่อยู่ในคำขวัญของทั้งอำเภอวังสะพุงและจังหวัดเลย ต่างจาก

อัตลักษณ์อื่น ๆ ของท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ที่ถูกชูผ่านการท่องเที่ยวที่ได้รับการส่งเสริมและให้ความสำคัญอย่างเข้มข้น

บทความฉบับนี้มีจุดประสงค์ที่จะศึกษาการก่อตัวของอัตลักษณ์“เมืองหลวงแห่งลอตเตอร์รี่” หรือ ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย และความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับอัตลักษณ์รูปแบบอื่นที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่นดังกล่าวว่าเพราะเหตุใดอัตลักษณ์ทางสังคมบางอย่างถึงได้รับการให้ความสำคัญทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ขณะที่บางอย่างดังเช่น“เมืองหลวงแห่งลอตเตอร์รี่”กลับถูกมองข้ามโดยไม่สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำหรับต่อรองอะไรได้แม้จะสอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของผู้คนอย่างมากมายก็ตาม

ทั้งนี้ เมื่อกล่าวถึงประเด็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นหรือหน่วยย่อยเชิงภูมิศาสตร์นับเป็นประดิษฐกรรมทางสังคมวัฒนธรรม (a sociocultural construct) รูปแบบหนึ่งที่รัฐศูนย์กลางมีบทบาทค่อนข้างสูงในการเป็นผู้สร้างหรือนิยามผ่านเทคโนโลยีทางอำนาจด้านต่าง ๆ (คายนธ์ 2552; เสาวลักษณ์ สุขวิรัช 2539, 2; ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์ 2546; พัฒนา กิตติอาษา 2546, 17) อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมที่เปิดโอกาสให้ผู้คนและสังคมท้องถิ่นได้ปฏิสัมพันธ์กับบริบทแวดล้อมเข้มข้นและรวดเร็วมากขึ้นในปัจจุบัน อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นถูกผลิตสร้าง ปรับเปลี่ยน และปรากฏตัวออกมาในรูปแบบที่หลากหลาย โดยที่รัฐศูนย์กลางไม่ได้มีอำนาจในการนิยามแต่ฝ่ายเดียว เห็นได้จากงานศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นหลายชิ้นที่ชี้ให้เห็นว่าคนท้องถิ่นมีศักยภาพและความสามารถในการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงและปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์เลื่อนไหลไปตามบริบทอย่างไม่หยุดยั้ง ตัวอย่างเช่น การศึกษาความเปลี่ยนแปลงของสังคมชนบทในบริบทความขัดแย้งทางการเมืองไทยร่วมสมัยที่กำหนดคุณลักษณะใหม่ให้กับคนชนบทในหลายลักษณะอันตีความได้ว่าคนท้องถิ่นสามารถปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ได้ตามบริบทที่เปลี่ยนไปไม่ใช่แค่การเป็น “ชาวนา” หรือ “คนชนบท”ตามความหมายที่รัฐมอบให้ ไม่ว่าจะเป็น “ชาวนาผู้มีรายได้ปานกลาง” (middle-income peasant) “ชาวบ้านผู้รู้โลกกว้าง” (village cosmo- politan) หรือ “ชาวบ้านวิถีเมือง” (urbanized villagers) (Rigg 2019, 5-7) หรือใน “สุ่วถีอีสานใหม่” ของพัฒนา กิตติอาษา (2557) ก็เป็นอีกเรื่องที่ทำให้หันกลับไปทบทวนศักยภาพและความสามารถในการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของคนท้องถิ่น เขาเสนอว่าแรงปรารถนา (desire) เป็นพลังผลักดันซึ่งอยู่เบื้องหลังการกระเสือกกระสนดิ้นรนเข้าถึงความทันสมัยในโลกาภิวัตน์ของคนอีสานพร้อมกับผลิตสร้างอัตลักษณ์ทางสังคม“อีสานอนิจลักษณะ”(Isan becoming) ซึ่งหมายถึงการเป็นหน่วยทางสังคมที่เกิดขึ้น ดำรงอยู่ และกำลังเผชิญหน้ากับสถานการณ์ของการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่งและไม่สิ้นสุด (พัฒนา กิตติอาษา 2557) เป็นต้น

ถึงกระนั้น ไม่ได้หมายความว่าบทบาทในการเป็นผู้สร้างหรือนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นของรัฐศูนย์กลางจะหายไป ตรงกันข้ามกลับยังคงมีส่วนเป็นผู้สร้างหรือนิยามท้องถิ่นอย่างกระปรี้กระเปร่าโดยเลือกเชิดชูอัตลักษณ์บางอย่างและละเลยบางอย่างไป จนกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจและวิถีชีวิตผู้คนท้องถิ่นตามสภาพความเป็นจริง ฉะนั้น การหัน

กลับมาทบทวนถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจของอัตลักษณ์ที่ดำรงอยู่ในท้องถิ่นในการศึกษานี้ จึงอาจนำมาซึ่งความเข้าใจในอัตลักษณ์ทางสังคมของท้องถิ่นที่ละเอียดซับซ้อนมากขึ้น

อนึ่ง ในประเด็นผู้ประกอบการลอตเตอรี่ จากการทบทวนวรรณกรรม แทบไม่มีการศึกษาใดที่ให้ความสำคัญกับการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวิถีเศรษฐกิจการจำหน่ายลอตเตอรี่กับอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยมากหากไม่พิจารณาผู้ประกอบการลอตเตอรี่ในฐานะกลไกการกระจายสินค้าที่ไร้อำนาจการต่อรองตามโครงสร้างกิจการสลากกินแบ่งรัฐบาลไทยที่ถูกครอบงำด้วยระบบอุปถัมภ์ทางการเมือง (นวนน้อย ตรีรัตน์ และ ญัฐภรณ์ เลียมจรัสกุล 2552 ; รัตพงษ์ สอนสุภาพ และ ศรัณย์ ธิติลักษณ์ 2554 ; วิเชียร ตันศิริมงคล 2555) ก็ให้ความสนใจไปที่ประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ประกอบการลอตเตอรี่เชิงพื้นที่เพียงเท่านั้น (พิสิษฐ์ กิจเรณู 2541; อานนท์ ผกากรอง 2544; วชิรวรรณ เทียมทัน 2545; วีระชัย ศิริศักดิ์, 2546 ; วีระศักดิ์ พฤษเขตเวช 2556 ; อนุพงษ์ จันทะแจ่ม 2561) ผลที่ได้ก็อีกประการหนึ่งของงานศึกษานี้ อาจมีส่วนช่วยขยายขอบเขตความรู้เกี่ยวกับการประกอบการลอตเตอรี่ให้กว้างไกลออกไปจากมิติด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองด้วย

โดยเนื้อหาของบทความจะแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ประเด็น ได้แก่ (1) กำเนิดและพัฒนาการของผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุง เพื่อปูพื้นให้เห็นถึงที่มาที่ไปของการเริ่มต้นอาชีพจำหน่ายลอตเตอรี่ของคนวังสะพุง (2) “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” การก่อตัวและกลุ่มสังคมที่เคลื่อนไหว จะอธิบายถึงการก่อตัวของอัตลักษณ์ “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของผู้ประกอบการลอตเตอรี่ในช่วงพุทธทศวรรษ 2540 ควบคู่กันนั้นยังจะชี้ให้เห็นถึงกลุ่มสังคมที่เข้ามามีส่วนในการเคลื่อนไหวจนก่อเกิดเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมดังกล่าวขึ้นด้วย และ (3) ท้ายสุดคือการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่กับตัวตนของท้องถิ่นลักษณะอื่นที่ดำรงอยู่ในวังสะพุงและจังหวัดเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตลักษณ์ที่ถูกชูผ่านการท่องเที่ยวที่ลงหลักปักฐานมั่นคงในท้องถิ่นอยู่ก่อนแล้ว

1) กำเนิดและพัฒนาการของผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุง

การบริหารจัดการลอตเตอรี่ของประเทศไทย ซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของ “สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล” ใช้รูปแบบการผูกขาดการผลิต และดำเนินการในลักษณะ “ขายส่ง” โดยจัดสรรหรือให้ “โควตา” กับเอกชนและหน่วยงานราชการที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลคัดเลือกให้เป็นคนกลางในการทำหน้าที่ “ขายปลีก” ลอตเตอรี่ให้กับผู้บริโภคมาตั้งแต่แรกเริ่มจวบจนกระทั่งปัจจุบัน ฉะนั้น กลุ่มผู้ขายลอตเตอรี่จึงถือเป็นกลไกสำคัญที่ดำรงอยู่เคียงคู่ธุรกิจการพนันหนึ่งเดียวของประเทศไทยมาอย่างยาวนาน

ในกรณีของ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย งานวิจัยเกี่ยวกับคนขายลอตเตอรี่หลายชิ้นให้ข้อมูลตรงกันว่า อาชีพดังกล่าวถือกำเนิดขึ้นในอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ช่วงครึ่งหลังพุทธทศวรรษ 2520 โดยชาวบ้านคนหนึ่งในตำบลทรายขาว พื้นที่การปกครองซึ่งตั้งอยู่ทางทิศใต้ของตัวอำเภอ ได้เดินทางไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ แล้วได้รับการชักชวนจากบุคคลที่เขานับถือให้เปลี่ยนอาชีพมาขายลอตเตอรี่ ชาวบ้านผู้นี้ใช้วิธีปั่นจักรยานเร่ขายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ปรากฏว่ามีรายได้ดีกว่างานเดิมซึ่งเคยทำอยู่ จึงตัดสินใจจำหน่ายลอตเตอรี่เป็นอาชีพหลัก กระทั่งเวลา

ผ่านไปประมาณสามปีทำให้เขามีฐานะร่ำรวยขึ้น และได้เดินทางกลับบ้านเกิดมาชักชวนญาติพี่น้องให้ไปประกอบอาชีพเช่นเดียวกับตน โดยเขาเป็นผู้ลงทุนและคอยชี้แนะวิธีการขายให้ ซึ่งญาติพี่น้องที่ไปขายลอตเตอรี่ด้วยต่างก็มีฐานะดีขึ้นตาม ๆ กัน จากนั้นอาชีพขายลอตเตอรี่ก็เริ่มขยายวงกว้างออกไปทั่วทั้งอำเภอวังสะพุงและพื้นที่ใกล้เคียง (พิสิษฐ์ กิจเรณู 2541; อานนท์ ผกากรอง 2544; วชิรวรรณ เทียมตัน 2545; วิระชัย ศิริศักดิ์ 2546)

อย่างไรก็ดี ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการหลายท่านให้ข้อมูลว่าอาชีพขายลอตเตอรี่ไม่ใช่งานนอกภาคการเกษตรที่ได้รับความนิยมมากนักในช่วงเริ่มแรก การอพยพแรงงานออกไปทำงานต่างจังหวัดของคนวังสะพุงส่วนใหญ่จะเป็นงานก่อสร้างหรือไม่ก็เป็นงานโรงงานอุตสาหกรรม ขณะที่การจำหน่ายลอตเตอรี่จำกัดขอบเขตอยู่ในวงแคบ ๆ ด้วยเหตุผลที่ลอตเตอรี่ต้องใช้เงินลงทุนสูง นอกจากนี้ ยังต้องมีเครือข่ายหรือมีคนที่ມີประสบการณ์คอยชี้แนะแนวทางการขายให้ การเดินทางออกไปขายลอตเตอรี่จึงไม่ใช่ใครจะสามารถออกไปขายก็ได้ ไม่นับรวมถึงความยากลำบากจากการขายที่บางครั้งต้องแลกมาด้วยน้ำตา เป็นต้นว่ากรณีของป้าสง (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2567) ที่เล่าถึงการติดตามสามีไปขายลอตเตอรี่ครั้งแรกว่าต้องเดินไกลมากจนเท้าระบมตกเย็นในแต่ละวันตนเองนั่งร้องไห้ทุกวัน ทั้งร้องไห้จากอาการเจ็บเท้า และร้องไห้ด้วยการที่ขายลอตเตอรี่ไม่ได้กลั้วกลับบ้านไปพร้อมภาระหนี้สินจากการขายลอตเตอรี่ไม่หมด หรือธีระ (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2567) ที่ย้อนคำนึงถึงประสบการณ์การขายลอตเตอรี่ของเขาครั้งแรกว่าการเดินทางต้องนั่งเบียดเสียดไปในรถกระบะที่อัดแน่นไปด้วยผู้คนจนแทบกระดิกตัวไม่ได้ พอไปถึงที่พัก อากาศร้อนพัดลมก็ไม่มี ห้องน้ำก็ไม่พอ ด้วยความลำบากเขาจึงตัดสินใจหันหลังให้กับการขายลอตเตอรี่ในตอนแรก และย้ายไปทำงานเป็นพนักงานขายที่ห้างสรรพสินค้าซึ่งมีวิถีชีวิตที่สะดวกสบายกว่าแทน

แต่เมื่อก้าวเข้าสู่พุทธศักราช 2540 สถานการณ์ดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไป คนวังสะพุงที่บุกเบิกการขายลอตเตอรี่ในยุคเริ่มแรกเล็งเห็นช่องทางแห่งโอกาส ผันตัวจากการเป็นเพียงคนขายทั่วไปมาสร้างทีมขายของตนเอง โดยรวบรวมผู้คนในชุมชนให้เดินทางออกไปขายลอตเตอรี่ภายใต้การสนับสนุนด้านเงินทุน การเดินทาง ที่พัก ตลอดจนการแนะนำวิธีการขาย (พัทร (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 2 มิถุนายน 2567) ไม่เพียงแค่นั้นที่เคยมีประสบการณ์ขายลอตเตอรี่อยู่ก่อนเท่านั้น แรงจูงใจด้าน “กำไร” จากการขายลอตเตอรี่ ยังเป็นที่สนใจในหมู่คนที่ดำเนินธุรกิจรายย่อยซึ่งมีประสบการณ์ด้านการค้าขายภายในหมู่บ้านด้วย ดังกรณีของยายหลอม ผู้ประกอบการลอตเตอรี่ที่เป็นเจ้าของขายของชำขนาดใหญ่ในหมู่บ้านควบคุมไปกับการเดินรถสองแถวรับส่งผู้คนไปมาระหว่างหมู่บ้านกับตัวอำเภอ เธอเล่าว่าในปี พ.ศ. 2536 ได้รับการชักชวนจากคนในหมู่บ้านใกล้เคียงให้ลองเดินทางไปขายลอตเตอรี่ด้วยกัน ก่อนหน้านั้นตนเองก็ได้ยินข่าวลือมาบ้างแล้วว่าการขายลอตเตอรี่ให้รายได้ดี จึงตัดสินใจเดินทางไปขายลอตเตอรี่เป็นครั้งแรก แม้ไม่รู้หนังสือแต่อาศัยการมีประสบการณ์ด้านการค้าขายหลอมใช้วิธีการเดินเร่ขายปรากฏว่าขายดีเป็นอย่างมาก หลังจากขายได้เพียงหนึ่งงวดก็กลับมารวบรวมผู้คนในหมู่บ้านประมาณ 20 คนไปเป็นแรงงานรับจ้างขายให้ ซึ่งสร้างกำไรให้อย่างเป็นกอบเป็นกำ (ยายหลอม (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 18 พฤษภาคม 2567) ลูกเสริฐอดีตคนงานขับรถไถและนายหน้าซื้อพืชผลทางการเกษตรเป็นอีกคนหนึ่งที่ผันตัวมาเป็น

ผู้ประกอบการลอตเตอรี่ในช่วงเวลาดังกล่าว เขาเล่าว่าเริ่มต้นขายลอตเตอรี่ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2538 โดยรวมกลุ่มกับเพื่อนในหมู่บ้านจำนวน 6 คน ไปขายอยู่แถวเขตอ้อมน้อย เนื่องจากยังไม่มีประสบการณ์ในการขายครั้งแรกจึงขายไม่หมด แต่ก็ไม่ย่อท้อ พยายามเรียนรู้แนวทางการขายเพื่อให้ได้กำไรจากทุนและแรงของตนเองที่ลงไป ไม่นานก็สามารถปรับตัวได้ และด้วยความที่ตนเองเป็นคนกว้างขวาง ภายหลังงวดต่อมาจึงมีคนมาขอให้พาไปขายลอตเตอรี่เพิ่มขึ้น จาก 6 คน เป็น 10 คน และขยายจำนวนมากสุดถึง 100 คน (ลุงเสริฐ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2567) แรงจูงใจด้าน “กำไร” ของการขายลอตเตอรี่ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ชาวบ้านร้านตลาดเท่านั้น แต่ยังรวมถึงข้าราชการที่มีรายได้ประจำด้วยเช่นกัน เช่น ครูสุสุดีผู้อำนวยการโรงเรียนแห่งหนึ่งในพื้นที่อำเภอวังสะพุงที่เคยเป็นผู้ประกอบการลอตเตอรี่ควบคู่ไปกับการรับราชการครู โดยร่วมหุ้นกับการโรงที่โรงเรียนซึ่งตนสอนอยู่รวบรวมคนขายได้ 30 คนไปขายอยู่ในพื้นที่คลองตัน คิดกำไรจากคนขาย 1.50 บาทต่อสลากหนึ่งใบ (ครูสุ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2567) เป็นต้น

นอกจากนี้ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ในช่วงพุทธศักราช 2540 การจำหน่ายลอตเตอรี่ในหมู่คนวังสะพุงได้รับความนิยมเพิ่มสูงขึ้นก็คือผลพวงจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจต้มยำกุ้งที่ผลักดันให้เกิดการขยายตัวของผู้ประกอบการลอตเตอรี่ใน 2 ลักษณะ ประการแรก คือ ส่งผลให้อุปสงค์หรือความต้องการซื้อลอตเตอรี่เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากอนาคต ความหวัง และความใฝ่ฝันของคนไทยที่วาดหวังไว้ในช่วงก่อนวิกฤตพังทลายลงไปพร้อมกับเศรษฐกิจของประเทศ เงินรางวัลของลอตเตอรี่จึงกลายมาเป็นสิ่งที่จะนำพาผู้คนไปสู่ชีวิตที่ดีกว่าในทันทีทันใดแม้โอกาสความเป็นได้จะมีอยู่เพียงน้อยนิดก็ตาม สะท้อนให้เห็นเห็นได้จากข้อความพาดหัวข่าวในช่วงวิกฤต ดังนี้

“ [...] บรรยาอากาศประจำหน้าสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ย่านราชดำเนินกลางเพล่า 14.30 น. ทุกวันที่ 1 และ 16 ของเดือนคลาคล่ำไปด้วยผู้คนหน้าตาบ่งบอกถึงอารมณ์ฝันที่मारอลุ้นผลออกสลากฯกันถึงที่ ในยุคที่คนไทยทุกคนทุกนาม คุ่นเคยกับคำฝรั่งว่า ‘ไอเอ็มเอฟ’ ดูจะมีของซื้อของขายไม่กี่ชนิด ที่เรียกได้ว่า ‘คนขายยิ่งอยากเสนอ-คนซื้อยิ่งอยากสนอง’ เข้าทำนองตีมันดักกับซัพพลายสอตรับกันอย่างแน่นแฟ้นเช่นนี้ [...] ” (มติชน 2542, 12)

ขณะที่อีกด้านหนึ่ง ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจที่ทำให้แรงงานในภาคการผลิตอุตสาหกรรมต้องหลุดลอยออกมา กลายเป็นว่าอาชีพการขายลอตเตอรี่เข้ามาเป็นหลังพิงให้กับคนกลุ่มนี้ ตัวอย่างเช่น กรณีของรัตน์ที่ลาออกจากการเป็นสาวโรงงานและหันมาขายลอตเตอรี่กับผู้เป็นแม่ยาย (รัตน์ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2567) วราที่ถูกบริษัทซึ่งตนเคยทำงานเป็นพนักงานบัญชีจ้างให้ออกจากงานเนื่องจากขาดสภาพคล่องจึงต้องยึดการขายลอตเตอรี่เป็นอาชีพหลัก (วรา (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2567) น้าอรพินและสามีที่ก่อนจะขายลอตเตอรี่เคยเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยมาก่อน (น้าอรพิน (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 29 เมษายน 2567) ฯลฯ ภาพรวมของการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานออกไปทำงานนอกถิ่นฐานบ้านเกิดของคนวังสะพุง

นับแต่นั้นจึงเปลี่ยนมาเป็นการขายลอตเตอรี่ หนุนเสริมผู้ประกอบการลอตเตอรี่ที่ดำเนินการอยู่ก่อนแล้วให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้น

2.) “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” การก่อตัวและกลุ่มสังคมที่เคลื่อนไหว

2.1 การก่อตัว

การขยายตัวของผู้ประกอบการลอตเตอรี่ในช่วงพุทธศักราช 2540 ส่งผลให้ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่กลายเป็นคุณลักษณะเฉพาะอันโดดเด่นของอำเภอวังสะพุง และจังหวัดเลยที่สังคมไทยรับรู้กันในวงกว้าง เริ่มต้นจากความสนใจของแวดวงวิชาการที่มีงานศึกษาผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงผลิตออกมาหลายเรื่อง อาทิ รายงานการศึกษาของ พิสิษฐ์ กิจเรณู (2541) เรื่อง “การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชาวชนบทอีสาน : กรณีศึกษากลุ่มชาวบ้านผู้เร่ขายลอตเตอรี่ บ้านโพนงาม หมู่ที่ 3 ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย” ตามมาด้วยงานวิจัยและวิทยานิพนธ์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเลยที่เป็นสถานศึกษาในพื้นที่อีก 3 เรื่อง ได้แก่ รายงานวิจัย “พฤติกรรมการค้าเงินธุรกิจบริการ (ขายลอตเตอรี่) ของประชาชนในเขตจังหวัดเลย” โดยอานนท์ ผกากรอง (2544) และวิทยานิพนธ์อีก 2 เรื่องซึ่งอานนท์มีบทบาทในการเป็นที่ปรึกษา ได้แก่ “วิถีชีวิตคนขายลอตเตอรี่: กรณีศึกษาอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย” โดยวชิรวรรณ เทียมทัน (2545) และ “การศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการขายสลากกินแบ่งรัฐบาล:กรณีศึกษาอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย” โดยวิระชัย ศิริศักดิ์ (2546)

ควบคู่กันนั้น ในปี พ.ศ. 2545 มีการประพันธ์บทเพลง “สาววังสะพุง” โดยสลา คุณวุฒิ นักแต่งเพลงลูกทุ่งชื่อดังชาวอีสาน และขับร้องโดยศิริพร อำไพพงษ์ (2545) นักร้องหมอลำชื่อดัง ซึ่งเนื้อหาของเพลงบอกเล่าเรื่องราวความขยันขันแข็งของหญิงสาวผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในท้องที่อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย รอนแรมเดินทางจากบ้านเกิดเมืองนอนมาจำหน่ายลอตเตอรี่ในหัวเมืองใหญ่ก่อนจะเดินทางกลับบ้านที่วังสะพุงเมื่อถึงฤดูกาลทำนา ดังตัวอย่างบางตอนของเนื้อเพลง ที่ว่า

เข็ดงานประจำที่แบ่งค์	ตำแหน่งขายลอตเตอรี่
ที่ทำงานบ่มีเก้าอี้	อาศัยนั่งล้อยู่ข้างบันได
เดินทางมาจากเมืองหนาว	ถิ่นฝ่ายชาวอีสานแดนไกล
อำเภอวังสะพุงเต๊อ้าย	หม่อข่อยเป็นสาวไทเลย หม่อข่อยเป็นสาวเมืองเลย
บ่เคยนอนเว็นเต๊อ้าย	เข็ดไหร่มาแล้วบ่มีเงย
ขึ้นรถออกจากเมืองเลย	รับงานที่เคยคือขายลอตเตอรี่
ช่วยคนกะให้มีความหวัง	ให้ทางคนได้เป็นเศรษฐี
ขอเชิญท่านผู้ดวงดี	แวะมาทางนี้ซื้อเลยรวยเลย... (ศิริพร อำไพพงษ์ 2545)

ขณะเดียวกัน ปริมาณผู้ขายลอตเตอรี่ที่ขยายตัวขึ้นได้ผลักดันให้ “ตลาดค้าส่ง” ลอตเตอรี่วังสะพุงจากเดิมที่เริ่มต้นเพียงการตั้งโต๊ะวางแผงขายหน้าตลาดสดประจำอำเภอ พัฒนามาสู่การจัดตั้งเป็นตลาดค้าส่งลอตเตอรี่ที่เป็นหลักแหล่งในปี พ.ศ. 2542 (เสียมอ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2567) กระทั่งในเวลาต่อมา กลายเป็นตลาดลอตเตอรี่ในภูมิภาคที่มีมูลค่าการซื้อขายทัดเทียมกับ “สี่แยกคอกวัว” และ “สนามบินน้ำ” ซึ่งเป็นตลาดการค้าส่งลอตเตอรี่ที่ตั้งอยู่ในศูนย์กลางของประเทศ มีมูลค่าการซื้อขายไม่ต่ำกว่า 2,000 ล้านบาทต่อเดือน (MGR Online 2554) และด้วยรูปแบบการขายลอตเตอรี่ของคนวังสะพุงที่มีลักษณะเฉพาะตัว โดยใช้วิธีการเร่ขายด้วยการเดิน ปั่นจักรยาน ขี่จักรยานยนต์ เคลื่อนย้ายไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ซื้อได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว (อนุพงษ์ จันทะแจ่ม 2561) ส่งผลให้แนวทางการขายลอตเตอรี่ของชาววังสะพุงถูกยกให้เป็น “วังสะพุงโมเดล” ที่คนขายลอตเตอรี่ในท้องถิ่นถือปฏิบัติตาม (รัตพงษ์ สอนสุภาพ และ ศรัณย์ ยิตติลักษณ์ 2554, 71; วิเชียร ตันศิริมงคล 2555, 119) ซึ่งยิ่งทำให้บทบาทของชาววังสะพุงในกิจการลอตเตอรี่รัฐไทยมีความโดดเด่นเพิ่มมากขึ้นไปอีก กระทั่งได้รับการขนานนามว่าเป็น “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” (กรุงเทพธุรกิจ 2565)

ขณะที่ในมุมมองของคนท้องถิ่นเอง ชัดเจนว่าการจำหน่ายลอตเตอรี่นั้นเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากกลายมาเป็นรายได้หลักที่ส่งผลให้พวกเขา “ลืมตาอ้าปาก” ขึ้นมาได้ภายใต้บริบทที่วังสะพุง และจังหวัดเลยถูกผนวกรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมอย่างเข้มข้น ดังกรณีของลุงเสรีฐ ที่กล่าวว่า การขายลอตเตอรี่ทำให้เขา “พอมีมีมีมีมี” คอยหยิบจับอะไรได้บ้าง โดยสามารถ ชื้อนา ชื้อไร่ ชื้อรถ 5 คันด้วยเงินสดได้ในครั้งเดียว (เอสยูวีฟอจูนเนอร์ 1 คัน กระบะ 3 คัน รถเก๋ง 1 คัน) นอกนั้นก็ยังสร้างบ้าน ส่งหลานเรียนหนังสือซื้อสวนยาง ชื้อวัว และอื่น ๆ อีกมากมาย (ลุงเสรีฐ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2567) หรือในกรณีของครูสุที่หากไม่ได้ลอตเตอรี่ลำพังเงินเดือนข้าราชการครูเพียงอย่างเดียวคงไม่สามารถมีฐานะมั่นคงได้ถึงขั้นที่เป็นอยู่ คือมี ธุรกิจสังหาริมทรัพย์ในตัวจังหวัดหลายแห่ง ที่ดินและสวนยางพารานับร้อยไร่ รวมทั้งเงินบำนาญเต็มอัตราโดยไม่ต้องหักหนี้สิน (ครูสุ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 27 เมษายน 2567) นอกจากนี้การประกอบการลอตเตอรียังส่งผลให้ชีวิตของคนวังสะพุงต้องปรับเปลี่ยนไปตามวงจรการประกอบการลอตเตอรี่ด้วย เป็นต้นว่าเวลาในชีวิตและสังคมที่เปลี่ยนแปลงช่วงเวลากาการเดินทางออกไปขายลอตเตอรี่ในแต่ละงวดซึ่งอยู่ในช่วงวันที่ 7-16 และวันที่ 22-วันที่ 1 ของเดือนถัดไป กิจกรรมทางสังคมในท้องถิ่นจึงต้องดำเนินอยู่ในช่วงวันที่ผู้คนไม่ได้เดินทางไปขายลอตเตอรี่แทบทั้งสิ้น เช่น การจัดบุญประเพณีในท้องถิ่น การประชุมหมู่บ้าน งานในภาคเกษตรที่ต้องอาศัยแรงงาน ฯลฯ ทั้งหมดต้องรอการกลับมาของพ่อค้าแม่ขายลอตเตอรี่เสียก่อน หรือ การขยายตัวของ “ตลาดนัดลอตเตอรี่” ซึ่งเป็นตลาดซื้อขายสินค้าในชีวิตประจำวันทั่วไปที่กระจายตัวตามหมู่บ้านในเขตอำเภอวังสะพุง โดยนอกจากซื้อที่เกี่ยวพันกับลอตเตอรี่แล้ว ช่วงเวลาในการเปิดทำการตลาดก็ต้องสอดคล้องไปกับเวลาของการประกอบการลอตเตอรี่ เช่น อยู่ในช่วงวันที่ 16-17 หรือไม่ก็วันที่ 1-2 ที่มีการประกาศผลรางวัล เป็นต้น การจำหน่ายลอตเตอรี่ที่สัมพันธ์กับชีวิตอย่างแนบแน่นเช่นนี้ จึงทำให้คนวังสะพุงยึดถือเอาคุณลักษณะความเมืองแห่ง

คนขายลอตเตอรี่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางสังคมของตนเองไปโดยปริยาย เห็นได้จากการซื้ออัตลักษณ์ของวังสะพุงที่เกี่ยวข้องกับลอตเตอรี่ในหลากหลายกรณี

2.2 กลุ่มสังคมที่เคลื่อนไหว

การชุมนุมประท้วงสำแดงความคับข้องใจและไม่พอใจต่อการบริหารจัดการลอตเตอรี่ของทางรัฐบาลที่เอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนและผู้มีอิทธิพลในนามผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุง ด้วยความที่เอกชนและหน่วยงานราชการที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลคัดเลือกให้เป็นตัวแทนในการกระจายสินค้าไปยังผู้บริโภคนั้นมิได้ลงแรงจัดจำหน่ายลอตเตอรี่ด้วยตัวเอง เป็นแค่เพียง “ทุนกาฝาก” (rentier) หารายได้จากการเก็งกำไรโดยส่งต่อและเพิ่มส่วนต่างของราคาลอตเตอรี่เป็นทอด ๆ โดยที่กว่าจะถึงมือพ่อค้าแม่ขายรายเล็กรายน้อยที่นำพาโชคลาภมาส่งให้กับมือผู้บริโภคต้นทุนย่อมสูงขึ้น เพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่าจำเป็นต้องจำหน่ายลอตเตอรี่เกินกว่าราคาที่กฎหมายกำหนด หรือพูดให้ง่ายก็คือ ในระบบตลาดของสลากกินแบ่งรัฐบาลไทยพ่อค้าแม่ขายรายเล็กรายน้อยคือผู้แบกรับความเสี่ยงทางธุรกิจเอาไว้ทั้งหมด ฉะนั้น เมื่อราคาต้นทุนเพิ่มสูงขึ้นจากการเก็งกำไรของผู้ประกอบการรายใหญ่ หรือการเข้มงวดกับการขายลอตเตอรี่เกินราคาของรัฐบาลจนเกินรับไหว การชุมนุมประท้วงของผู้ค้าลอตเตอรี่จึงปรากฏให้เห็นเรื่อยมา อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวของผู้ประกอบการลอตเตอรี่ที่ผ่านมากลับไม่ได้สร้างแรงกระเพื่อมหรือเป็นที่สนใจของสังคมเท่าใดนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากมุมมองผู้บริหารของสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล ที่มองว่าการเรียกร้องต่าง ๆ ของเหล่าผู้ประกอบการในแต่ละครั้งมีเพียงวัตถุประสงค์เดียวคือต้องการโควตาสลากฯ เพิ่ม โดยเฉพาะในกลุ่มคนพิการที่ผู้บริหารสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาลมองว่าเป็นกลุ่มที่เรียกร้องไม่รู้จักจบจักสิ้น ทว่าเมื่อได้โควตาไปแล้วกลับนำไปขายให้พ่อค้าคนกลางซึ่งรู้จักกันในนาม “ยี่ปี่วะ” ทั้งหมด ก่อให้เกิดการผูกขาดครอบครองลอตเตอรี่ไว้ในมือ และสามารถกำหนดการขึ้นลงของราคาลอตเตอรี่ในท้องตลาดได้ตามต้องการ (กองบรรณาธิการ HI-CLASS 2546, 56)

ทว่า นับตั้งแต่พุทธศักราช 2540 เป็นต้นมาที่ผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงขยายตัวขึ้นอย่างโดดเด่น การเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วงของผู้ประกอบการลอตเตอรี่ได้เปลี่ยนแปลงไปผู้ประกอบการจำนวนที่มากกระจุกตัวอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ถูกเชื่อมร้อยเข้าด้วยกันในฐานะที่มีบ้านเกิดเมืองนอนแห่งเดียวกัน มีวิถีเศรษฐกิจแบบเดียวกัน อีกทั้งเทคโนโลยีด้านการสื่อสารและการเดินทางยังเปิดโอกาสให้พวกเขาสามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบพบหน้าซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็วและใกล้ชิด ดังนั้น เมื่อเผชิญกับสถานการณ์บีบคั้น โดยเฉพาะจากราคาต้นทุนการประกอบการลอตเตอรี่ที่เพิ่มสูงขึ้นจากการเก็งกำไรของผู้ประกอบการรายใหญ่จนเกินทนรับไหว การชุมนุมประท้วงผู้ประกอบการลอตเตอรี่โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่วังสะพุงจึงเป็นที่สนใจของสังคมมากขึ้นกว่าการเคลื่อนไหวของผู้ขายลอตเตอรี่ในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ สະทอนให้เห็นได้จากถ้อยความตอนหนึ่งของบทสัมภาษณ์ประธานสมาคมผู้เร่ขายสลากกินแบ่งรัฐบาลอำเภอวังสะพุงคนปัจจุบันที่ว่า

“[...] คนขายมีแต่ไทวังสะพุง ไทเมืองเลยกันทั้งนั้น ยามลงไปขายจอตลอดแะบั้งก็มีแต่ป้ายเมืองเลย ยี่ป๊วะ เห็นว่าคนขายหลายก็ดูถ่างขึ้นราคาเลข ไทเฮาก็ต้องไปบีบกำไรเอากับลูกค้า ขายให้ลูกค้าแพงถ้างั้นก็บ่คุ้ม ถึกแจ้งจับ ถูกเว้าใส่ เกิดความน้อยเนื้อต่ำใจเลยว่า เอามันจักหน้อยเป็นหยัง ก่อเริ่มขอเบอร์ ขอหยังกันมา เว้ากัน แจกใบปลิว เริ่มมือบ แต่ละโซน (พื้นที่) จากมดตัวน้อย เกาะกลุ่มเป็นตุ้มเป็นฮัง [...]” -เน้นตัวหนาโดยผู้เขียน (ประธานสมาคมผู้เร่ขายสลากกินแบ่งรัฐบาลอำเภอวังสะพุง, สัมภาษณ์, 4 พฤษภาคม 2567)

การชุมนุมประท้วงในนามผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงดังกล่าว สอดคล้องกับลักษณะโดยทั่วไปของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่สมชัย ภัทรธรรณานันท์ (2559, 14-23) นิยามเอาไว้ว่า เป็นขบวนการในฐานะที่เป็นผู้ท้าทาย (challenger) หรือผู้ปกป้องระบบแห่งอำนาจ, เป็นปฏิบัติการรวมหมู่ (collective action) ของผู้คน, ใช้การปฏิบัติการนอกสถาบันทางการเมืองเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของตน, เป็นปฏิบัติการที่มีการจัดตั้ง (organized activity) เป็นปฏิบัติการตอบโต้กับฝ่ายตรงกันข้าม (opponents) ที่มีความต่อเนื่องในช่วงเวลาที่แน่นอน และสิ่งสำคัญสมาชิกต้องมีอัตลักษณ์ร่วมกัน โดยที่การลุกฮือเคลื่อนไหวมีความเข้มข้นเป็นอย่างมากในช่วงพุทธศตวรรษ 2550 เช่นในปี พ.ศ. 2555 ผู้ประกอบการลอตเตอรี่รายย่อยกว่า 500 คนปิดสี่แยกวงสะพุง หน้าตลาดค้าส่งลอตเตอรี่วังสะพุงโดยใช้รถยนต์ ถังขยะ และเหล็กมาวางกั้นปิดถนนทั้งฝั่งขาเข้าและฝั่งขาออกทำให้การจราจรติดขัดเป็นทางยาวกว่า 2 กิโลเมตร จากสาเหตุการขึ้นราคาลอตเตอรี่ของยี่ป๊วะสูงเกินที่ผู้ประกอบการรายย่อยจะรับได้ (มติชน 2555, 5) กลยุทธ์ในการเคลื่อนไหวทั้งการปิดถนนประท้วงในบริเวณพื้นที่ตลาดค้าส่งลอตเตอรี่อำเภอวังสะพุงนี้ถูกใช้บ่อยครั้ง เป็นต้นว่าในปี พ.ศ. 2558 ที่ผู้ประกอบการกว่า 2,000 คน รวมตัวกันปิดถนนบริเวณสี่แยกวงสะพุง หน้าตลาดค้าส่งลอตเตอรี่วังสะพุงแห่งเดิมตั้งแต่วเวลา 6 นาฬิกา เพื่อแสดงออกซึ่งความไม่พอใจในราคาลอตเตอรี่ขายส่งที่ยังคงยึดเยื้อเรื้อรัง แม้ว่ารัฐบาลที่มาจากการรัฐประหารจะอ้างว่าได้เข้ามาแก้ไขปัญหาลแล้วก็ตาม (ข่าวสด 2558, 16) ที่สำคัญไม่ได้เกิดขึ้นที่ตลาดค้าส่งลอตเตอรี่อำเภอวังสะพุงซึ่งเป็นตลาดค้าส่งลอตเตอรี่ในส่วนภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเคลื่อนไหวเรียกร้องกดดันในพื้นที่ตลาดค้าส่งลอตเตอรี่ในกรุงเทพมหานครด้วย เช่น ในปี พ.ศ. 2557 ที่ผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงชุกกอกงสลากๆ เนื่องจากถูกบังคับให้ขายลอตเตอรี่ในราคาต่ำกว่าต้นทุนที่พวกเขาซื้อเข้ามา (มติชน 2557, 6) หรือรวมตัวกันปิดถนนประท้วงยี่ป๊วะที่ขายส่งลอตเตอรี่ให้ในราคาที่สูงกว่ากฎหมายกำหนดในพื้นที่ศูนย์การค้าสลาไทยซึ่งรู้จักกันในนามตลาดค้าส่งลอตเตอรี่สนามบินน้ำ (ข่าวสด 2557, 16) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีการใช้ยุทธวิธีอื่น ๆ เช่นการยื่นข้อเรียกร้องต่อหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องนับตั้งแต่ระดับผู้ว่าราชการจังหวัด ให้เข้ามาแก้ไขปัญหาคอขวดลอตเตอรี่ของผู้ประกอบการรายย่อยอย่างเป็นระบบในปี พ.ศ. 2558 (มติชน 2558, 13) สูงขึ้นไปจนถึงระดับนายกรัฐมนตรี (Khaosod Online 2565ก) ตลอดจนการใช้ยุทธวิธีดื้อแพ่งเมื่อไม่เมื่อหมดสิ้นหนทางในการต่อรองด้วยวิธีอื่น เป็นต้นว่า การยอมให้ตำรวจจับจากการขายลอตเตอรี่เกินราคา เนื่องจากลอตเตอรี่ที่รับมาก็เกินกว่าราคาที่กฎหมายกำหนดแล้ว และตำรวจรวมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องก็

ไม่ได้ดำเนินการเอาผิดผู้ประกอบการรายใหญ่ที่เป็นต้นตอของปัญหาแต่กลับมาไล่เบี้ยกับปลายน้ำอย่างคนขายราย เล็กรายน้อย (มติชน 2564, 9) ล่าสุดในปี พ.ศ. 2565 ผู้ประกอบการลอตเตอรี่ถึงขั้นมีการสร้าง “อนุสาวรีย์ลุง เยียน” สามัญชนผู้ได้รับการยกย่องว่าเป็น “คนบุกเบิกการขายลอตเตอรี่คนแรก นำความร่ำรวยมาสู่อำเภอวังสะ พุง จังหวัดเลย” อนุสาวรีย์ดังกล่าวกลุ่มผู้ค้าลอตเตอรี่และลูกหลานญาติมิตรของลุงเยียนร่วมกันบริจาคเงินสร้าง ขึ้นเพื่อเป็นอนุสรณ์รำลึกถึงคุณงามความดีของลุงเยียนที่ริเริ่มเร่ขายลอตเตอรี่กระทั่งผู้คนชาววังสะพุงได้ดำเนินรอย ตามในเวลาต่อมา โดยตั้งอยู่ตรงทางเข้าตลาดค้าส่งลอตเตอรี่อำเภอวังสะพุง และมีพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อ วันที่ 8 กรกฎาคม พ.ศ. 2565 (Khaosod Online 2565ข)

อย่างไรก็ดี แม้ว่าการเคลื่อนไหวในนามผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงจะสอดคล้องกับลักษณะโดยทั่วไป ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เป็นปฏิบัติการรวมหมู่และสมาชิกมีอัตลักษณ์ร่วมกันคือ เป็นคนวังสะพุงเหมือนกัน แต่ในรายละเอียดใช้ว่าขบวนการจะเป็นหนึ่งเดียว เนื่องจากกลุ่มคนที่เคลื่อนไหวมี สถานะและจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน เบื้องต้นอาจจำแนกได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มผู้ประกอบการรายย่อย หรือ พ่อค้าแม่ขายลอตเตอรี่โดยทั่วไปที่มีวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวสำคัญก็ คือเรียกร้องให้มีการจัดสรรโควตาสลากฯ อย่างเป็นธรรมและทั่วถึงสำหรับผู้ที่ยึดอาชีพขายลอตเตอรี่ที่แท้จริง พร้อมกันนั้นก็ต้องให้มีการจัดการกับกลุ่มทุนหรือพ่อค้าคนกลางที่มีอำนาจผูกขาดลอตเตอรี่อย่างจริงจัง เนื่องจากคนขายลอตเตอรี่รายเล็กรายน้อยไม่ได้มีโควตาสลากฯ และราคาต้นทุนที่รับต่อมาจากพ่อค้าคนกลางก็สูง กว่าที่รัฐบาลกำหนด หากดำเนินการตามข้อเรียกร้องดังกล่าวได้ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ในระยะยาว ซึ่งแนวทาง การเคลื่อนไหวมักอาศัยการยื่นหนังสือ การชุมนุมประท้วงกดดันเพื่อให้ข้อเรียกร้องได้รับการตอบสนอง (อดีต ประธานสมาคมผู้เร่ขายสลากกินแบ่งรัฐบาลอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย, สัมภาษณ์, 1 พฤษภาคม 2567) ข้อมูล จากการสัมภาษณ์พี่รัตน์ (นามสมมติ) (สัมภาษณ์, 28 เมษายน 2567) ซึ่งเป็นเลขานุการสมาคมผู้เร่ขายสลากกิน แบ่งรัฐบาลอำเภอวังสะพุงชี้ให้เห็นว่าขบวนการมีการมีการจัดตั้งองค์กรที่เป็นระบบพอสมควร โดยรวบรวมข้อมูล สมาชิกทั้งช่องทางการติดต่อ พื้นที่การจำหน่ายลอตเตอรี่ตามภูมิสำเนาในระดับตำบล พร้อมแต่งตั้งผู้ประสานงาน คอยดำเนินการประชาสัมพันธ์แจ้งข้อมูลข่าวสารให้กับสมาชิกในพื้นที่ได้รับทราบ และประสานกับแกนนำหรือ สมาชิกในพื้นที่อื่น มีการจัดตั้งแกนนำซึ่งประกอบด้วยประธานสมาคม รองประธาน กรรมการและเลขานุการ กระจายอยู่ทั่วพื้นที่อำเภอวังสะพุง และอำเภออื่นของจังหวัดเลยที่มีผู้ประกอบการลอตเตอรี่ ซึ่งการต่อสู้ที่ผ่านมา ได้ดำเนินการในทุกวิถีทาง เคลื่อนไหวเรียกร้องประสานงานกับหน่วยงานรวมถึงผู้มีอำนาจที่เกี่ยวข้องเพื่อ “พี่น้อง บ้านเฮา” ให้คนขายลอตเตอรี่รายเล็กรายน้อยได้มีโควตาสลากฯ อันจะนำมาซึ่งต้นทุนลอตเตอรี่ในราคาที่เป็นธรรม ควบคุมได้ และสามารถขายในราคาที่เหมาะสมกำหนด

กลุ่มผู้ประกอบการรายใหญ่ หรือ พ่อค้าคนกลางที่รู้จักกันในนาม “ยี่ปี่วะท้องถิ่น” คือกลุ่มคนที่สามารถ เข้าถึงลอตเตอรี่ได้ในจำนวนมาก ไม่ว่าด้วยความได้เปรียบของเงินทุนที่มีหรือการอยู่ภายใต้เครือข่ายอุปถัมภ์ของ กลุ่มที่มีอำนาจผูกขาดลอตเตอรี่ คนกลุ่มนี้จะเก็งกำไรโดยเพิ่มส่วนต่างของราคาลอตเตอรี่แล้วขายต่อให้กับกลุ่ม

ผู้ประกอบการรายย่อยอีกทอดหนึ่ง แม้จะอยู่ในสถานะที่ได้เปรียบมากกว่าคนกลุ่มแรก แต่การปรับเปลี่ยนนโยบายโดยใช้เทคโนโลยีเข้ามาแทนที่การขายลอตเตอรี่ด้วยแรงงานคนในช่วงต้นพุทธทศวรรษ 2560 ได้ส่งผลกระทบต่อพวกเขาด้วยเช่นกัน สิ่งที่ตามมาคือความพยายามเคลื่อนไหวในการคงสถานะเดิมของรูปแบบการขายลอตเตอรี่ด้วยแรงงานคนไว้ด้วยแนวทางต่าง ๆ เนื่องจากเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญ หนึ่งในนั้นคือการสนับสนุนให้มีการสร้างอนุสาวรีย์ “ลุงเยียน” สามัญชนคนขายลอตเตอรี่ ทั้งในแง่เงินทุนในการก่อสร้างและสถานที่ในการจัดตั้งอนุสาวรีย์ ดังรายนามการบริจาคที่จารึกไว้บนฐานอนุสาวรีย์ (ภาพที่ 1) พร้อมก๊วยก่องลุงเยียน และการขายลอตเตอรี่ว่า “กลายเป็นอาชีพหลักที่สร้างความมั่งคั่งร่ำรวยขึ้นมา มีรถ มีบ้านอยู่อย่างไม่ลำบาก สร้างเศรษฐกิจให้วังสะพุงและจังหวัดเลยมีความรุ่งเรือง” ดังบทสัมภาษณ์น้องชายแท้ ๆ ของลุงเยียนต่อสื่อมวลชนท้องถิ่นในพิธีเปิดอนุสาวรีย์ที่ว่า

“[...] ก่อนที่ชาวอำเภอวังสะพุงจะรู้จักอาชีพขายสลากกินแบ่งรัฐบาล นายศพลเป็นชาวบ้านโพนงาม ต.ทรายขาว อ.วังสะพุง เกิด พ.ศ.2499 ขณะอายุ 21-22 ปี เป็นพลทหารประจำการอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น เป็นที่รักของผู้บังคับบัญชา หลังจากปลดประจำการ จึงพาไปฝากทำงานที่สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ที่กรุงเทพฯ ซึ่งเป็นคนแรก ๆ ของหมู่บ้าน ที่มีงานการทำที่เมืองหลวง มีบ้านพักอยู่อย่างมั่นคง ประมาณปี พ.ศ.2526 ชาวบ้านที่เป็นวัยรุ่นเรียนจบแล้ว จะเดินทางไปหางานทำที่กรุงเทพฯ ก็ได้ไปขออาศัยอยู่กับลุงเยียน ซึ่งแม้จะมีฐานะทางบ้านไม่ค่อยจะดีนัก แต่ก็มีความใจโอ้อ้อมอารีย์ ช่วยเหลือญาติมิตร และคนบ้านเดียวกัน เมื่อไปอยู่แล้วเห็นว่าหลายคนกำลังรอกหางานทำ ซึ่งขณะนั้นลุงเยียนได้ใช้เวลาว่างหลังเลิกงานปั่นจักรยานไปขายสลากฯตามบ้าน ที่ชุมชน เห็นว่ามีรายได้เสริมอย่างดี จึงแนะนำให้คนอื่นที่ไปอยู่ด้วยทำอาชีพนี้ไปพลางระหว่างรอกงานทำ ลุงเยียนได้ช่วยเหลือออกทุนให้ก่อน ซื้อจักรยานให้แล้วออกไปขายสลากฯ จนกลายเป็นรายได้หลัก และกระจายไปสู่คนอื่น ๆ หลังจากทราบข่าวว่ามีรายได้ดี จึงพากันเข้ากรุงเทพฯ ไปหาลุงเยียน กลายเป็นอาชีพหลักที่สร้างความมั่งคั่งร่ำรวยขึ้นมา มีรถ มีบ้านอยู่อย่างไม่ลำบาก สร้างเศรษฐกิจให้วังสะพุงและจังหวัดเลยมีความรุ่งเรือง แต่น่าเสียดายที่ลุงเยียนเสียชีวิตในวัยเพียง 38 ปี ทุกคนที่เคยได้รับการช่วยเหลือ ทั้งลูกหลาน ญาติมิตรจึงจัดทำรูปหล่อทองแดงของลุงเยียน นำมาตั้งไว้ที่ตลาดลอตเตอรี่แห่งนี้ เพื่อเป็นการรำลึกถึงบุญคุณของลุงเยียน บุคคลสำคัญของวงการลอตเตอรี่วังสะพุง โดยใช้เวลาก่อสร้าง 3 เดือน 7 วัน ด้วยเงิน 415,000 บาท [...]” - เน้นโดยผู้เขียน (Khaosod Online 2565)

ภาพที่ 1 อนุสาวรีย์ผู้บุกเบิกขายลอตเตอรี่รายแรกในวังสะพุง จังหวัดเลย
(ที่มา: นพพล แก่งจำปา ถ่ายเมื่อ 7 สิงหาคม 2565)

ด้วยการเคลื่อนไหวของผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงที่ประกอบไปด้วยกลุ่มคนที่มีสถานะและวัตถุประสงค์การเคลื่อนไหวที่มีแนวโน้มขัดแย้งกันในตัวเองดังกล่าว ทำให้การอ้างถึงความเป็นผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงนั้นไม่มีเอกภาพ และบางครั้งไม่มีพลังในการต่อรองหรือปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเท่าที่ควร กลุ่มผู้ประกอบการรายย่อย เรียกร้องโควตาสลากฯ และการแก้ไขปัญหาด้านการผูกขาดของกลุ่มทุนและผู้มีอิทธิพลที่ครอบงำกิจการลอตเตอรี่ไทย แต่เมื่อไม่ได้หันกลับมาพึ่งพาลอตเตอรี่จาก กลุ่มผู้ประกอบการรายใหญ่ หรือ “ยี่ปี่วะท้องถิ่น” อยู่ดี ขณะที่อนุสาวรีย์ซึ่ง กลุ่มผู้ประกอบการขนาดใหญ่ สนับสนุนให้มี ก็จมหายไปในยุคของข้อมูลข่าวสาร นอกจากลูกหลานและญาติมิตรแล้วก็ไม่ได้มีความสำคัญใด ๆ กับผู้ประกอบการลอตเตอรี่

นอกจากผู้ประกอบการลอตเตอรี่ซึ่งเป็นกลุ่มสังคมที่มีผลประโยชน์โดยตรงจากลอตเตอรี่แล้ว ในหมู่ประชาชนคนวังสะพุงโดยทั่วไปก็มีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับอัตลักษณ์ “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” ของวังสะพุงด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสถานการณ์ที่สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันอย่างเข้มข้นนั้น ได้เปิดโอกาสหรือเป็นเวทีให้แก่พวกเขานำเสนอตัวตนความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ที่แนบแน่นอยู่กับวิถีเศรษฐกิจและชีวิตออกมาอย่างโดดเด่น เช่น ปรากฏการณ์ที่สำคัญอย่างการแสดงความคิดเห็นถึงการสร้าง “แลนด์มาร์ก” ของวังสะพุงและจังหวัดเลยแห่งใหม่ให้เข้ากับการเป็นเมืองแห่งลอตเตอรี่ โดยเสนอให้มีการปรับเปลี่ยนรูปปั้นผีตาโชนซึ่งตั้งตระหง่านอยู่กลางสี่แยกอันเปรียบได้กับประตูทางเข้าของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย ให้ถือแผงหรือหีบขายลอตเตอรี่ อันสื่อถึงความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ของวังสะพุงดังข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในแพลตฟอร์ม Facebook ที่ชื่อ “เลยก่อ ” ซึ่งเป็นสื่อสังคมออนไลน์อิสระประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดเลย (ภาพที่ 2) ตลอดจน การเสนอให้มีการปรับเปลี่ยน “แลนด์มาร์ก” ของวังสะพุงเป็นรูปตัวหรือสลากลอตเตอรี่ไปเลยเพื่อให้สมกับการเป็น “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” โดยแพลตฟอร์ม Facebook ที่ชื่อ “เที่ยวเฉยเลย” ซึ่งเป็นสื่อสังคมออนไลน์อิสระประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดเลยเช่นเดียวกัน (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 2 เมื่อรูปปั้นผีตาโชนถูกปรับปรุงใหม่ให้เข้ากับเมืองแห่งลอตเตอรี (ที่มา: เลยก้อ 2568ข)

ภาพที่ 3 Landmark แห่งใหม่ของ #จังหวัดเลย #ชาวอำเภอวังสะพุง เรียกร้อง ต้องเป็น ลอตเตอรีเท่านั้น!
(ที่มา: เทียวเฉยเลย 2568)

ประเด็นดังกล่าวมีคนเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นรวมกันแล้วนับหมื่นคน ซึ่งส่วนใหญ่ต่างมีความเห็นไปในทางเดียวกันว่าลอตเตอรีเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับความเป็นตัวตนของวังสะพุงชัดเจนที่สุดและควรที่จะสร้างเป็น“แลนด์มาร์ก”ของอำเภอและจังหวัด ดังบางส่วนของความคิดเห็นเช่น

“แบบนี้สวยกว่าเยอะ เพราะจุดเด่นของอำเภอวังสะพุงคือลอตเตอรี วังสะพุงไม่ได้มีผีตาโชนเหมือนด่านซ้าย จังหวัดเดียวกันก็จริงแต่ควรโฟกัสให้ถูกจุด”

“ถ้าเป็นแบบในภาพคงดีมาก ๆ ก็ปีก็ไม่เปลี่ยนจากเดิม ไม่มีการพัฒนาตรงนี้เลย ทั้ง ๆ ที่เป็นประตูสู่เมืองเลย”, “ลงมือวันนี้เลยไหม ชอบ ๆๆๆๆ”,

“ของแท้ต้องแบบนี้ใช่เลยวังสะพุงของแท้”,

และ “ว้าว เท่ ดี สมแล้วที่เป็น เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี”

หรือมีบางความคิดเห็นที่เสนอว่าความโดดเด่นของลอตเตอรี่วังสะพุงสามารถปรับให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวดั้งเดิมของจังหวัดเลยที่ดำรงอยู่ก่อนแล้ว เช่น

“ผีตาโขนนี่ถือว่าเป็นหน้าเป็นตาคนวังสะพุง และคน จ.เลย คนทางอื่นผ่านไปผ่านมา หลายבקั๊ก ข้อยละตาติโตนเลาฮ้าย ทั้งเศร้าทั้งหมอง ผู้รับผิดชอบบะบ่มีแก่นตา มาทาสีปรับปรุงเลาแห่ อย่าซุปล่อยให้เลาเป็นตำนานหลายเถอะ หนวยจัง”

“ผีตาโขนเป็นตัวละครที่อยู่ในวัฒนธรรมของคนอำเภอด่านซ้ายจังหวัดเลยส่วนลอตเตอรี่เป็นบริบทของการประกอบอาชีพของคนอำเภอวังสะพุงและคนจังหวัดเลย ผมว่าเพื่อความสอดคล้องจะต้องเชื่อมโยงเรื่องราวเหตุผลและวัตถุประสงค์ของทั้งสองอย่างมาผสมผสานกันให้ลงตัวที่สุดไม่งั้นเดี๋ยวจะเกิดกระแสดราม่าส่วนตัวผมเห็นด้วยนะครับที่จะเชื่อมโยงกันแต่ว่าก็ต้องมีเหตุผลและความเพียงพอที่จะปรากฏอยู่ในรูปปั้นเพราะไม่อย่างนั้นเดี๋ยวผีตาโขนจะแฝงฤทธิ์ให้เกิดเหตุเภทภัยกับผู้ที่ไม่หวังดีดังเช่นเหตุการณ์ที่ผ่านมาปรากฏว่ามีผู้ต้องเสียชีวิตกับการอนุมัติโครงการก่อสร้างผีตาโขน 2 ตัวนี้ไปแล้ว”

มีเพียงส่วนน้อยที่มองว่าการชูอัตลักษณ์เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่ไม่ใช่เรื่องที่น่าชื่นชม โดยแสดงความคิดเห็นในเชิงวิพากษ์ว่า “ขายหน้าหรือชื่นชม (เขาวาแย่งคนพิการ) ผมว่าคนโลภโง่เอง” หรือ “สร้างสรรค์และคุณธรรม?” เป็นต้น

อนึ่ง การชูอัตลักษณ์ของวังสะพุงที่เชื่อมโยงกับลอตเตอรี่ ปรากฏให้เห็นในการเคลื่อนไหวของกลุ่มข้าราชการระดับอำเภอด้วย ในเหตุการณ์นำเสนอขบวนแห่ผู้ประกอบการลอตเตอรี่ ในงานกาชาดดอกฝ้ายบานของจังหวัดเลยในปี พ.ศ.2561 (ไทยรัฐออนไลน์ 2561) แต่ปรากฏการณ์ที่ว่านี้ไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการเคลื่อนไหวที่ต้องการให้ลอตเตอรี่กลายเป็นอัตลักษณ์ทางสังคมของวังสะพุงอย่างแท้จริงนัก กล่าวคือ งานกาชาดดอกฝ้ายบานหรือในชื่อที่คนท้องถิ่นเรียกขานกันในนาม “งานดอกฝ้ายฯ” เป็นงานกาชาดประจำจังหวัดเลยที่จัดขึ้นครั้งแรกตั้งแต่ปี พ.ศ.2523 สาเหตุที่ใช้ชื่อว่างานดอกฝ้ายเนื่องมาจากจังหวัดเลยเคยเป็นพื้นที่ซึ่งปลูกฝ้ายมากที่สุดของประเทศมาก่อน เมื่อมีการค้นหาเอกลักษณ์ของทางจังหวัด ฝ้ายจึงถูกเลือกให้เป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นจังหวัดเลย ต่อมางานดอกฝ้ายบานฯ ได้ปรับเปลี่ยนชื่อของงานไปตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น ในช่วงปี พ.ศ. 2531 ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “งานดอกฝ้ายบานมะขามหวานเมืองเลย” อันเนื่องมาจากในช่วงเวลาดังกล่าวพื้นที่จังหวัดเลยมีการปลูกมะขามหวานกันอย่างแพร่หลาย และกลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักแทนฝ้ายที่ขบเซาลงไป ภายหลังเมื่อมะขามหวานที่เคยปลูกกันอย่างแพร่หลายถูกโค่นลงเพื่อปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างอื่นชื่อของงานดอกฝ้ายฯ จึงถูกปรับเปลี่ยนอีกครั้งในปี พ.ศ.2557 เป็นว่า “งานดอกฝ้ายบานสืบสานวัฒนธรรมไทยเลย” อันเนื่องมาจากกระแสบ้านโบราณริมฝั่งโขงที่อำเภอเชียงคาน รวมทั้งศิลปวัฒนธรรมของจังหวัดเลยอย่างเช่นผีตาโขนที่อำเภอด่านซ้าย ได้รับความนิยมในการเดินทางมาเที่ยวชมของนักท่องเที่ยวในวงกว้าง (พรพิทักษ์ มั่นศิริ 2551, 68) นอกจากชื่อของงานที่เปลี่ยนไปแล้ว รูปแบบของการจัดงานในภายหลังยังมีการเพิ่มเติมขบวนแห่ของอำเภอต่าง ๆ เข้าไปในตัวงานด้วย เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้อำเภอต่าง ๆ ได้แสดงอัตลักษณ์อันโดดเด่นของตน

ภายในงาน เช่น ขบวนแห่ผีตาโขนของอำเภอเด่นชัย ขบวนผีขนน้ำของอำเภอเชียงคาน ขบวนบุพผาติของอำเภอภูเรือที่เป็นแหล่งปลูกไม้ดอกไม้ประดับอันเลื่องชื่อ ตลอดจนขบวนระบำรำฟ้อนของอำเภออื่น ๆ

โดยในปี พ.ศ. 2561 ปรากฏว่าอำเภอวังสะพุงได้นำเสนอการฟ้อนรำประกอบบทเพลง “สาววังสะพุง” ของแม่ค้าลอตเตอรี่ภายในงานซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่อำเภอนำเสนอวิถีเศรษฐกิจการจำหน่ายลอตเตอรี่ของคนวังสะพุงมาแสดงในงานดอกฝ้ายฯ เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่จังหวัดเลยมีผู้ว่าราชการจังหวัดซึ่งเป็นคนวังสะพุงโดยกำเนิดเข้ามารับตำแหน่ง คือ นายชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม (ดำรงตำแหน่ง 1 ตุลาคม พ.ศ. 2560 - 30 กันยายน พ.ศ. 2563) ดังนั้น การนำเสนอนโยบายเศรษฐกิจการจำหน่ายลอตเตอรี่ของคนวังสะพุงอย่างตรงไปตรงมาจึงเป็นเรื่องเข้าใจได้สำหรับหัวหน้าหน่วยงานด้านการปกครองที่มีพื้นเพมาจากวังสะพุง ทว่าก็เป็นเพียงครั้งเดียวที่ลอตเตอรี่ได้รับการชูให้เป็นภาพแทนความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ของวังสะพุง เพราะหลังจากนั้นขบวนแห่อำเภอวังสะพุงในงานกาชาดดอกฝ้ายบานก็ปรับเปลี่ยนเป็นขบวนฟ้อนรำที่เน้นความสำคัญของจำนวนนางรำที่เข้าร่วมแทน กล่าวโดยสรุปก็คือกลุ่มข้าราชการระดับอำเภอตระหนักรู้เป็นอย่างดีว่าลอตเตอรี่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตคนวังสะพุงมากเพียงใด เมื่อมี “นาย” หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นคนวังสะพุง จึงนำเสนอขบวนบวงสรวงแม่ค้าลอตเตอรี่ในงานกาชาดของจังหวัดเท่านั้น ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการผลักดันความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ของอำเภอวังสะพุงอย่างจริงจัง

3) ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่กับตัวตนของท้องถิ่นลักษณะอื่น

เป็นที่แน่ชัดว่าผู้ประกอบการลอตเตอรี่รวมถึงประชาชนวังสะพุงทั่วไปสำนึกและมีส่วนต่อการเคลื่อนไหวความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ของวังสะพุงอย่างโดดเด่น แต่ท้ายที่สุดกลับไม่สามารถสอดแทรกหรือผลักดันให้ขึ้นมาเป็นอัตลักษณ์หลักของอำเภอและจังหวัดได้ เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

เมื่อมองย้อนกลับไปพิจารณาช่วงเวลา “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” ของวังสะพุงจังหวัดเลยปรากฏตัวจะพบว่าคุณลักษณะเฉพาะอันโดดเด่นของท้องถิ่นดังกล่าว ไม่ได้ถือกำเนิดขึ้นมาท่ามกลางความว่างเปล่าแต่มีอัตลักษณ์ท้องถิ่นซึ่งสถาปนาตนตั้งมั่นอยู่ก่อนแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวตนของจังหวัดเลยที่รัฐศูนย์กลางมีบทบาทเป็นผู้สร้างหรือนิยามผ่านการท่องเที่ยว และตัวของท้องถิ่นเองโดยเฉพาะในระดับจังหวัดได้ยึดถือเอาไว้อย่างมั่นคง เนื่องจากการมีงานเทศกาลหรือสถานที่ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่นักท่องเที่ยว นอกจากความเข้าใจว่าจะนำมาซึ่งผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจแล้วยังมีผลทางจิตวิทยาสังคมในการยกระดับความสำคัญของจังหวัดให้สูงขึ้นได้ด้วย (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2536, 84-91) เห็นได้ชัดจากภายหลังสถานการณ์ความวุ่นวายของสงครามเย็นผ่านคลายลงพื้นที่ซึ่งเคยเป็นสมรภูมิการสู้รบระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยกับรัฐบาลพลเอกสฤษดิ์และเข้าถึงได้ง่ายขึ้น และรัฐบาลหันกลับมาส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างเข้มข้นในช่วงพุทธทศวรรษ 2520

อีกทั้งภาคส่วนต่าง ๆ ของจังหวัดเลยต่างตอบสนองนโยบายดังกล่าวอย่างพร้อมเพรียง เริ่มต้นจากในปี พ.ศ. 2524 “อนุสาร อ.ส.ท.” ได้เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัดเลย ใน “อนุสาร อ.ส.ท. ฉบับแนะนำจังหวัดเลย” โดยเฉพาะ เนื้อหาที่บรรจุอยู่ภายใน บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มี

อยู่มากมายในขอบเขตการปกครองของจังหวัด ไม่ว่าจะเป็นภูกระดึง ภูหลวง ภูเรือ รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างพระธาตุศรีสองรักและการละเล่นผีตาโขนในอำเภอด่านซ้าย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย 2524) หรือการเปรียบเทียบลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศของจังหวัดเลยว่ามีคล้ายคลึงกับประเทศสวีตเซอร์แลนด์หรือเป็น “สวีตเซอร์แลนด์แห่งเมืองไทย” ที่ปรากฏอยู่ใน “เรารักเมืองเลย” ซึ่งเป็นหนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ 2529, 5-8) กระทั่งความโดดเด่นของภูมิประเทศและภูมิอากาศจังหวัดเลยที่ว่าเป็นถูกยกให้เป็นคำขวัญประจำจังหวัดว่า “เมืองแห่งทะเลภูเขา สุดในสยาม” (กรมศิลปากร 2544, 3-10) ก่อนที่ในเวลาต่อมาจะมีการเพิ่มคุณลักษณะเฉพาะซึ่งคิดค้นขึ้นใหม่แต่เสริมเติมเข้าไปจนกลายมาเป็นคำขวัญประจำจังหวัดในปัจจุบันที่ว่า “เมืองแห่งทะเลภูเขา สุดในสยาม ดอกไม้งามสามฤดู ถิ่นที่อยู่อารยสงฆ์ มั่นคงความสะอาด” (สำนักงานจังหวัดเลย 2565)

ขณะเดียวกันในมุมมองของแต่ละอำเภอ การที่ทรัพยากรทางธรรมชาติและประเพณีพิธีกรรมภายในท้องถิ่นของตนได้รับการขบขันให้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวในระดับจังหวัดและประเทศนั้น ย่อมสร้างความภาคภูมิใจให้แก่พวกเขาด้วยเช่นกัน เนื่องจากสะท้อนให้เห็นว่าบ้านเกิดเมืองนอนของพวกเขามีความหมายและความสำคัญจึงยึดถืออัตลักษณ์ท้องถิ่นที่จังหวัดและรัฐส่วนกลางเป็นผู้สร้างหรือนิยามผ่านการท่องเที่ยวเข้าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางสังคมของตนเองไปโดยปริยาย ตัวอย่างเช่น คนด่านซ้ายยึดโยงตัวตนของตนเองเข้ากับประเพณีผีตาโขน คนภูเรือยึดโยงตัวตนของตนเองเข้ากับภูเรือและงานไม้ดอกไม้ประดับ คนภูกระดึงยึดโยงตัวตนของตนเองเข้ากับภูกระดึง หรือคนเชียงคานยึดโยงตัวตนของตนเองเข้ากับบรรยากาศบ้านไม้โบราณริมฝั่งโขง ฯลฯ แต่ก็ได้หมายความว่าอัตลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่จังหวัดและรัฐส่วนกลางสร้างขึ้นนี้จะสอดคล้องไปกับวิถีชีวิตของผู้คนครอบคลุมพื้นที่ภายใต้ขอบเขตการปกครองของจังหวัดเสียทั้งหมด

กรณีของวังสะพุงคือตัวอย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้ชัด เนื่องจากเป็นเพียงอำเภทางผ่าน ไม่ได้มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติหรือทางวัฒนธรรมโดดเด่นสามารถดึงดูดผู้คนให้เดินทางเข้ามาเที่ยวชม สิ่งที่หน่วยงานราชการระดับอำเภอและอาจรวมถึงประชาชนโดยทั่วไปพอทำได้ก็คือการเชื่อมโยงอำเภอวังสะพุงเข้ากับอัตลักษณ์การท่องเที่ยวของจังหวัดแม้กับอัตลักษณ์การท่องเที่ยวบางอย่างจะไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนท้องถิ่นวังสะพุงเลยก็ตาม ตัวอย่างที่สะท้อนถึงประเพณีการดังกล่าวอย่างชัดเจนที่สุดก็คือ การสร้างรูปปั้นผีตาโขนขนาดใหญ่ไว้ตรงบริเวณ “สี่แยกวังสะพุง” อันเปรียบได้กับประตูทางเข้าของอำเภอวังสะพุง ทั้ง ๆ ที่ประเพณีพิธีกรรมดังกล่าวไม่ได้ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของชุมชนใดเลยในเขตพื้นที่อำเภอวังสะพุง พร้อมกันนั้นก็พยายามค้นหางานเทศกาลหรือสถานที่ที่มีความโดดเด่นในอำเภอ และผลักดันให้เป็นที่รู้จักในระดับจังหวัดและประเทศผ่านคำขวัญประจำอำเภอขึ้นมา ดังข้อความที่ว่า “วังสะพุงแดนอริยสงฆ์ ถิ่นธารงามเสมาหินทราย ดำน่านเมืองเซไลแห่งทรายขาว โครงการผาบัวผาสาวผดุงราษฎร์ เสริมศรีสง่าชาติศุขยศศิลป์สิรินธร” (เลยก่อ 2568ก)

สถานที่ที่ปรากฏอยู่ในคำขวัญประจำอำเภอดังกล่าวประกอบด้วย (1) วังสะพุงแดนอริยสงฆ์ หมายถึง วัดวาอารามในพื้นที่วังสะพุงที่เคยเป็นสถานที่จำพรรษาของพระอริยสงฆ์ที่ปฏิบัติปฏิบัติชอบ เช่น วัดป่าสัมมานุสรณ์

บ้านโคกมน ตำบลผาน้อยซึ่งเคยเป็นที่จำพรรษาของหลวงปู่ชอบ ฐานสโม วัดถ้ำผาบึง บ้านนาแก ตำบลผาบึง ซึ่งเคยเป็นที่จำพรรษาของหลวงปู่หลุย จันทสาโร เป็นต้น (2) ถิ่นธำรงสมาหินทราย หมายถึง สมาหินทรายสมัยวารวดีที่ถูกรวบรวมไว้ที่บ้านบุงผักก้าม ตำบลวังสะพุง (3) ตำนานเมืองเซไลแห่งทรายขาว หมายถึง บ้านทรายขาว ตำบลทรายขาวอันเชื่อว่าเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณเซไลที่เป็นต้นกำเนิดของเมืองเลย (4) โครงการผาบ่าวผาสาวผดุงราชฤทธิ์ หมายถึง ศูนย์ศิลปาชีพผาบ่าวผาสาว ที่ตำบลเขาหลวง และ (5) เสริมศรีสง่าชาติศูนย์ศิลป์สิรินธร หมายถึง ศูนย์ศิลป์สิรินธรที่ตั้งอยู่ภายในโรงเรียนศรีสงคราม โรงเรียนประจำอำเภอวังสะพุงที่มีชื่อเสียงด้านการพัฒนาทักษะศิลปะของเด็กและเยาวชน โดยสถานที่ทั้งหมดที่ปรากฏอยู่ในคำขวัญประจำอำเภอนี้ หากยอมรับกันตามตรงแล้วแทบไม่มีสถานที่ใดที่จะมีศักยภาพทางการท่องเที่ยวแต่ก็ถูกกำหนดให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญและอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ก่อตัวขึ้นท่ามกลางบริบทดังกล่าว บริบทที่นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลเป็นไปอย่างเข้มข้น โดยที่ความเข้มข้นของการให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวไม่ได้ลดน้อยถอยลงเมื่อเวลาผ่านไป จนกระทั่งเกิดสำนึกหรือความเข้าใจโดยทั่วไปว่าการท่องเที่ยวนั้นดีในตัวเองประหนึ่งว่าเป็น“ศาสนา”ที่ไม่ต้องถามหาเหตุผล (นิธิ เอียวศรีวงศ์ 2536, 85) ทั้งข้าราชการและผู้เกี่ยวข้องกับราชการต่างชวนขวยหาช่องทางส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่วังสะพุงทั้ง ๆ ที่ทราบกันดีว่าวังสะพุงมีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำ และเศรษฐกิจของวังสะพุงก็ไม่ต้องพึ่งการท่องเที่ยว แต่เป็นลอตเตอรี่ สถานการณ์เช่นนี้ส่งผลให้ อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่รัฐและหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเลือกเชิดชู รวมศูนย์ ครอบงำ พร้อมกับเป็นอุปสรรคต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจและวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดย “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” ของวังสะพุง ไม่เพียงไม่มีพื้นที่อยู่ในคำขวัญประจำอำเภอและจังหวัด แต่การที่หน่วยงานราชการระดับอำเภอเลือกเชิดชูอัตลักษณ์ “แดนอริยสงฆ์” หรือดินแดนที่อุดมไปด้วยวัดวาอารามที่เคยเป็นสถานที่จำพรรษาของพระอริยสงฆ์ที่ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบซึ่งให้ภาพแห่งการเป็นเมืองพุทธศาสนาและศีลธรรม ยิ่งเป็นการยากที่ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่จะแทรกตัวขึ้นมาได้จากการมีสถานะเป็น “การพนัน” ของลอตเตอรี่

อย่างไรก็ตาม แม้ไม่อาจปฏิเสธสถานะของการเป็นการพนันซึ่งเป็นอบายมุขหรือหนทางสู่ความเสื่อมได้ แต่ต้องไม่ลืมว่าลอตเตอรี่หรือสลากกินแบ่งรัฐบาลก็แตกต่างไปจากการพนันประเภทอื่น ๆ รวมถึงแตกต่างไปจากสินค้าประเภทอื่นเกือบทั้งหมดด้วย กล่าวคือ สินค้าอุปโภคบริโภคโดยทั่วไปมีประโยชน์ที่พิสูจน์ได้บางประการไม่ทางตรงก็โดยอ้อม แต่สำหรับลอตเตอรี่กลับเป็นอะไรที่ยากจะคาดเดา มูลค่าของมันขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ที่เงินที่ใช้ซื้อตัวหรือสลากจะเปลี่ยนเป็นเงินในจำนวนที่มากขึ้นถ้าหากถูกรางวัล และความแน่นอนเพียงอย่างเดียวที่ผู้ซื้อจะได้รับจากมันก็คือโอกาสที่จะฝันเกี่ยวกับชีวิตอันมั่งคั่งร่ำรวยเพียงชั่วครู่ชั่วยามก่อนที่จะมีการประกาศผลรางวัล ซึ่งหลายคนเต็มใจที่จะจ่ายสำหรับช่วงเวลาแห่งจินตนาการ (fantasize) นี้ ลอตเตอรี่จึงเข้ามาเติมเต็มช่องว่างระหว่างชีวิตจริงกับชีวิตที่ใฝ่ฝันและปรารถนา ไม่มีสินค้าประเภทใดที่เสนอคำมั่นสัญญาในการเปลี่ยนแปลงชีวิตอย่างน่ามหัศจรรย์ได้มากเท่าลอตเตอรี่อีกแล้ว มันจึงไม่ใช่แค่เกมการพนัน แต่คือเส้นทางสู่ชีวิตใหม่สำหรับใครก็

ตามที่ยินดีเดิมพันเงินในกระเป๋ายอดเงินไม่มากนักเพื่อแลกกับความฝันที่จะมีบ้านหลังใหญ่ รถยนต์คันงาม เสื้อผ้า เครื่องประดับ โก้เก๋หรูหรา หรืออะไรก็ตามที่เงินสามารถซื้อได้ แม้ในท้ายที่สุดแล้วจะประสบกับความล้มเหลวครั้งแล้วครั้งเล่า และค้นพบว่าลอตเตอรี่ที่ซื้อมีค่าเพียงเศษกระดาษที่มีตัวเลขพิมพ์อยู่เท่านั้นก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่สังคมเผชิญกับวิกฤตและความก้าวหน้าในชีวิตที่ไม่อาจดำเนินไปตามครรลองของวิถีทางปรกติด้วยการมุ่งมั่นทุ่มเททำงานหนัก ประหยัดอดออม หรือกระบวนการอันเป็นสูตรสำเร็จของความพยายามในการเลื่อนสถานะทางสังคมให้สูงขึ้น ลอตเตอรี่มีความสำคัญขึ้นอย่างโดดเด่นในฐานะโอกาสสุดท้าย โอกาสเดียว และอาจเป็นโอกาสดีที่สุดในที่จะสามารถนำพาชีวิตผู้คนให้เข้าถึงฝั่งฝันตามที่พวกเขาวาดหวังเอาไว้ ดังจะพบว่าภาพของการเป็นการพนันของลอตเตอรี่ในปัจจุบันนั้นพล่าเลือนไปอย่างมาก ถูกโฆษณาประชาสัมพันธ์ในหนังสือแทบทุกช่องทาง การใช้มาตรการวัดเชิงศีลธรรมเพียงด้านเดียวจึงอาจไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ไม่เพียงแต่การถูกมองข้ามในทางวัฒนธรรมเท่านั้น การถูกละเลยความสำคัญยังส่งผลให้วิถีเศรษฐกิจการจำหน่ายลอตเตอรี่ของคนวังสะพุงไม่ได้ถูกจัดเก็บ รวบรวม ตลอดจนศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบในฐานะข้อมูลเศรษฐกิจสังคมของอำเภอและจังหวัด การสำรวจรายงานเศรษฐกิจสังคมประจำปีของจังหวัดย้อนหลัง ส่วนใหญ่กล่าวถึงความสำคัญของภาคการผลิตทางภาคการเกษตรและการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจสังคมวังสะพุงและจังหวัดเลย โดยไม่มีรายงานฉบับใดที่กล่าวถึงบทบาทของลอตเตอรี่ ข้อมูลเกี่ยวกับลอตเตอรี่ทั้งหมดที่ปรากฏอยู่บนหนังสือเป็นเพียงการคาดคะเนอย่างเลื่อนลอยโดยปราศจากความน่าเชื่อถือ ประเด็นดังกล่าวนี้มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางพัฒนาวังสะพุงและจังหวัดเลยอย่างมาก เพราะหากไม่รู้ตัวตนของตนเองอย่างถ่องแท้ การ “คิด” เกี่ยวกับอนาคตก็อาจบิดเบี้ยว หรือไม่มีประสิทธิภาพ พร้อมกันนั้นก็มีส่วนทำให้การเคลื่อนไหวทางสังคมของผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงแผ่วเบาไร้พลังไม่สามารถใช้ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ซึ่งมีจำนวนผู้ประกอบการลอตเตอรี่กลุ่มใหญ่ของประเทศเป็นเครื่องมือสำหรับต่อรองและปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนได้

สรุปและอภิปรายผล

ท่ามกลางความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีการคมนาคมสื่อสารและข่าวสารสมัยใหม่ที่พัฒนามาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ ในมุมหนึ่งเปิดโอกาสให้อัตลักษณ์อันแตกต่างหลากหลายที่มีอยู่ในแต่ละท้องถิ่นแสดงตัวตนออกมาผ่านช่องทางความก้าวหน้าของเทคโนโลยีที่พัฒนาขึ้นนี้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้การดำเนินชีวิตมีความหมาย ความสำคัญ ตลอดจนมีอำนาจการต่อรองในบริบทโลกที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในกรณีของอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย พื้นที่ชนบทแห่งหนึ่งซึ่งตั้งอยู่บริเวณตอนบนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย การถูกดึงเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของระบบทุนนิยมภายใต้กระบวนการพัฒนาประเทศที่ให้ความสำคัญกับการเจริญเติบโตของภาคการผลิตอุตสาหกรรมและสังคมเมืองโดยมีกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลาง ส่งผลให้คนท้องถิ่นตัดสินใจก้าวเดินออกจากถิ่นฐานที่เคยอยู่อาศัย เคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานในเขตเมืองเพื่อโอกาสและ

ความก้าวหน้าในชีวิตที่หาไม่ได้ในบ้านเกิดเมืองนอนหรือในภาคการผลิตทางการเกษตร การจำหน่ายสลากกินแบ่งรัฐบาลหรือลอตเตอรี่เป็นหนึ่งในงานนอกภาคการผลิตที่คนวังสะพุงเลือกทำ และเป็นที่ยอมรับอย่างแพร่หลายนับตั้งแต่พุทธทศวรรษ 2540 เป็นต้นมาอันเป็นผลมาจากแรงจูงใจด้าน “กำไร” จากการขายลอตเตอรี่ของผู้ประกอบการลอตเตอรียุคบุกเบิก และผลกระทบจากวิกฤตการณ์เศรษฐกิจต้มยำกุ้งที่ผลักดันให้ความต้องการซื้อลอตเตอรี่เพิ่มสูงขึ้นและกลุ่มแรงงานซึ่งหลุดลอยออกมาจากภาคการผลิตอุตสาหกรรมที่ใช้การขายลอตเตอรี่มาเป็นหลักพึ่งทางเศรษฐกิจ นำพาให้ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่กลายมาเป็นคุณลักษณะเฉพาะอันโดดเด่นของอำเภอวังสะพุง และจังหวัดเลยที่สังคมไทยรับรู้กันในวงกว้างกระทั่ง ได้รับการขนานนามว่าเป็น “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” อันสื่อความถึงการเป็นพื้นที่ซึ่งมีผู้ประกอบการลอตเตอรี่มากที่สุดในประเทศ

ตัวตนอย่างใหม่ของวังสะพุงที่ก่อตัวขึ้นนี้ แม้จะเริ่มต้นด้วยการนิยามของสังคมภายนอก แต่ก็ส่งผลต่อสำนึกของคนท้องถิ่น เนื่องจากการจำหน่ายลอตเตอรี่เป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ทำให้พวกเขา “ลืมตาอ้าปาก” อีกทั้งเวลาชีวิตและสังคมท้องถิ่นยังสัมพันธ์กับวงจรการประกอบการลอตเตอรี่อย่างแนบแน่น จึงทำให้คนวังสะพุงยึดถือเอาคุณลักษณะความเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่เข้าเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์ทางสังคมของตนเองไปโดยปริยาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้ประกอบการลอตเตอรี่ที่เชื่อมร้อยเข้าด้วยกันในฐานะที่มีบ้านเกิดเมืองนอนแห่งเดียวกัน มีวิถีเศรษฐกิจแบบเดียวกัน เทคโนโลยีด้านการสื่อสารและการเดินทางเปิดโอกาสให้สามารถพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบพบหน้าซึ่งกันและกันได้อย่างรวดเร็วและใกล้ชิด ดังนั้นเมื่อเผชิญกับสถานการณ์บีบคั้น การชุมนุมประท้วงในนามผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงจึงก่อตัวขึ้น ทำลายโครงสร้างอำนาจการบริหารลอตเตอรี่ของรัฐและเป็นจุดสนใจของสังคมในวงกว้างกว่าการเคลื่อนไหวของผู้ประกอบการลอตเตอรี่ในประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา อย่างไรก็ตาม ด้วยการเคลื่อนไหวที่ประกอบขึ้นด้วยกลุ่มคนที่มีสถานะและวัตถุประสงค์ที่ขัดแย้งกันในตัวเอง ทำให้ความเป็นผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงขาดเอกภาพ และไม่มีพลังในการต่อรองหรือปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนเท่าที่ควร

ขณะที่ในหมู่ประชาชนคนวังสะพุงโดยทั่วไป ในสถานการณ์ที่สื่อสังคมออนไลน์เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตประจำวันอย่างเข้มข้นนั้นเปิดโอกาสให้แก่วงศ์เขาเสนอตัวตนความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ที่แนบแน่นอยู่กับวิถีเศรษฐกิจและชีวิตออกมาอย่างโดดเด่น ทว่าก็ทำได้เพียงเคลื่อนไหวจำกัดวงอยู่ในโลกออนไลน์ ไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นรูปธรรม เหตุที่เป็นเช่นนี้ด้านหนึ่งคือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างอัตลักษณ์ที่รัฐและหน่วยงานส่วนท้องถิ่นเลือกเชิดชูกับอัตลักษณ์ที่สัมพันธ์อยู่กับเศรษฐกิจและชีวิตของคนท้องถิ่น ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ที่ก่อตัวขึ้นท่ามกลางนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของรัฐบาลซึ่งเป็นไปอย่างเข้มข้น จนกระทั่งเกิดสำนึกหรือความเข้าใจโดยทั่วไปว่าการท่องเที่ยวนั้นดีในตัวเองประหนึ่งว่าเป็น “ศาสนา” ที่ไม่ต้องถามหาเหตุผล ทั้งข้าราชการและผู้เกี่ยวข้องกับราชการต่างมะงุมมะงาหราขวานขวายหาช่องทางส่งเสริมการท่องเที่ยวให้แก่วังสะพุงทั้ง ๆ ที่ทราบกันดีว่าวังสะพุงมีศักยภาพในการท่องเที่ยวต่ำ และเศรษฐกิจของวังสะพุงก็ต้องพึ่งการท่องเที่ยว แต่เป็นลอตเตอรี่ สถานการณ์เช่นนี้ส่งผลให้ อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่รัฐและหน่วยงานส่วน

ท้องถิ่นเลือกเชิดชู รวมศูนย์ ครอบงำ พร้อมกับเป็นอุปสรรคต่อการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ให้สอดคล้องกับเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นอย่างแท้จริง

ฉะนั้น แม้อาชีพขายลอตเตอรี่จะเป็นกระดูกสันหลังทางเศรษฐกิจของวังสะพุง และคนท้องถิ่นก็นึกในคุณลักษณะเฉพาะอันโดดเด่นของตน แต่กระแสของท้องถิ่นนิยมดังกล่าวก็มีอาจ “ลงหลักปักฐาน” หรือแทรกตัวขึ้นมาท่ามกลางอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่หน่วยงานราชการของจังหวัดและอำเภอ นำเสนอภาพความเป็นเมืองที่มีภูมิทัศน์สวยงาม มีประเพณีวัฒนธรรมเฉพาะตน รวมถึงเป็นดินแดนแห่งอารยสงฆ์ได้ มีพิกัดต้องพูดถึงสถานะความเป็น การพนันของลอตเตอรี่ที่ขัดกับภาพจริยธรรมทางพุทธศาสนาจากการเป็นแดนอารยสงฆ์ที่ยังทำให้ความเป็นเมืองแห่งคนขายลอตเตอรี่ต้องปิดบังกดทับเอาไว้ เห็นได้ชัดจากการที่ไม่มีการบรรจุเรื่องลอตเตอรี่ไว้ในคำขวัญของอำเภอหรือจังหวัด และผลสืบเนื่องที่ตามมาคือการไร้ตัวตนในฐานะข้อมูลเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งส่งผลเสียต่อการวางแผนพัฒนาพื้นที่ในระยะยาว และเป็นอุปสรรคสำคัญในการสร้างอำนาจต่อรองให้กับผู้ค้าลอตเตอรี่วังสะพุงในระดับนโยบาย การดำรงอยู่ของ “เมืองหลวงแห่งลอตเตอรี่” ในอำเภอวังสะพุง แม้จะมีความหมายและความสำคัญในทางเศรษฐกิจแต่ตราบดีที่โครงสร้างอำนาจส่วนกลางยังคงยึดติดกับอัตลักษณ์แบบจารีตและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผู้ประกอบการลอตเตอรี่วังสะพุงก็จะยังคงไร้ตัวตนในหน้าประวัติศาสตร์ทางการของอำเภอและจังหวัดสืบไป

เอกสารอ้างอิง

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2529. *เรารักเมืองเลย หนังสืออ่านเพิ่มเติมชุดสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตชั้นประถมศึกษาปีที่3-4*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กรมศิลปากร. 2544. *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญาจังหวัดเลย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กรุงเทพธุรกิจ. 2565. “จ.เลย หากไร้อาชีพขายหวย ลอตเตอรี่ จะขาดรายได้ต่อปีกว่า 6,000 ล้าน.” สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568. <https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/1016178>.

กองบรรณาธิการ HI-CLASS. 2546. “เรื่องห่วย-ห่วย ของชัยวัฒน์ พสภักดี.” *HI – CLASS* 20(227): 50-61.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 2524. “อนุสาร อ.ส.ท. ฉบับแนะนำจังหวัดเลย.” *อนุสาร อ.ส.ท.* 21(7): 1-84.

ข่าวสด. 2557. “ปิดถนนไว้อยู่บ้านขายหวยแพง.” 27 กรกฎาคม 2557.

_____. 2558. “มือบห่วยปิดถนนอุโมงค์ราคา.” 6 พฤศจิกายน 2558.

คายส์, ชาร์ลส์ เอฟ. 2552. *แนวคิดท้องถิ่นภาคอีสานนิยมในประเทศไทย*. แปลโดย รัตนา โตสกุล. อุบลราชธานี:

ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ดาร์รัตน์ เมตตาริกานนท์. 2546. *การเมืองสองฝั่งโขง*. กรุงเทพฯ: มติชน.

เที่ยวเฉยเลย. 2568. “Landmark แห่งใหม่ของ #จังหวัดเลย #ชาวอำเภอวังสะพุง เรียกร้อง ต้องเป็น ลอตเตอรี่เท่านั้น!” *Facebook*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

- <https://www.facebook.com/tiewChoeyloei/photos/landmark-แห่งใหม่ของ-จังหวัดเลยชาวอำเภอวังสะพุง-เรียกร้อง-ต้องเป็น-ลอตเตอรี่เท่า/1308173550945871/>
- ไทยรัฐออนไลน์. 2561. “เปิดคลิปขบวนช้างหอย งานดอกฝ้ายบานเมืองเลย หอยไม่หายแถมม่วนอีหลี”. ไทยรัฐ. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568. <https://www.thairath.co.th/news/society/1193793>
- นวนน้อย ตรีรัตน์, และณัฏฐาภรณ์ เลียมจรัสกุล. 2552. “ธรรมาภิบาลในองค์กรของรัฐ :กรณีศึกษาสำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล.” ใน รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการธรรมาภิบาลในองค์กรของรัฐ :กรณีศึกษารัฐวิสาหกิจไทย.กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2536. *ท่องเที่ยวยุคไฟฟ้าในอีสาน : บุณย์ไฟฟ้าต้องรับใช้ชาวยโสธรไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุณย์ไฟฟ้า*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- แนวหน้า. 2563. “รู้หรือไม่? ทำไมคนวังสะพุง จ.เลย ขายลอตเตอรี่มากที่สุดในประเทศไทย.” สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม. 2568. <https://www.naewna.com/likesara/532681>.
- พรพิทักษ์ แม้นศิริ. 2551. “เทศกาลดอกฝ้ายบานมะขามหวานเมืองเลยกับวิถีชีวิตไทยเลย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พัฒนา กิตติอาษา. 2557. *สู่วิถีอีสานใหม่*. กรุงเทพฯ: วิชาษา.
- พัฒนา กิตติอาษา. 2546. *ท้องถิ่นนิยม : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พิสิษฐ์ กิจเจริญ. 2541. *การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชาวชนบทอีสาน : กรณีศึกษากลุ่มชาวบ้านผู้เร่ขายลอตเตอรี่บ้านโพนงาม หมู่ที่ 3 ตำบลทรายขาว อำเภอวังสะพุง จ.เลย*. เลย: สำนักงานพัฒนาชุมชน.
- มติชน. 2542. “‘หอยรัฐบาล’สินค้า ‘ความหวัง’ขายดีสวนกระแสไอเอ็มเอฟ.” 24 มีนาคม 2542.
- _____. 2555. “มือปลอตเตอรี่ฮือปิดถนน.” 20 มกราคม 2555.
- _____. 2557. “หอยวังสะพุงชุกชุมกองสลาก.” 7 กรกฎาคม 2557.
- _____. 2558. “ผู้ค้าสลากรายย่อยร้องผวจ.เลย.” 20 กรกฎาคม 2558.
- _____. 2564 “ค้าหอยเลยยอมให้ตร.จับ โวยไม่เอาผิด ‘ยี่ปัว ชาปัว’.” 8 กุมภาพันธ์ 2564.
- รัตพงษ์ สอนสุภาพ, และศรัณย์ จิตติลักษณ์. 2554. *สลากกินแบ่งรัฐบาล: โครงสร้างอำนาจและผลประโยชน์ของใคร?.* กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- เลยก้อ. 2568ก. “คำขวัญทั้ง 14 อำเภอของจังหวัดเลย.” Facebook. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1049655027192094&set=pcb.1049655140525416>.

_____. 2568ข. “เมื่อรูปปั้นผีตาโชนถูกปรับปรุงใหม่ให้เข้ากับเมืองแห่งลตเตอรี.” Facebook. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

<https://www.facebook.com/photo/?fbid=1093489812808615&set=a.451172820373654>.

วชิรวรรณ เทียมทัน. 2545. “วิถีชีวิตคนขายลตเตอรี: กรณีศึกษาอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วิเชียร ตันศิริมงคล. 2555. “เครือข่ายและระบบอุปถัมภ์ทางการเมืองในสลากกินแบ่งรัฐบาลไทย.” *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา* 3(1): 107-129.

วีระชัย ศิริศักดิ์. 2546. “การศึกษาสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของผู้ประกอบการขายสลากกินแบ่งรัฐบาล:กรณีศึกษาอำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.

วีระศักดิ์ พงกษเทเวศ. 2556. “ชุมชนผู้ขายลตเตอรี : การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในภาคอีสาน.” ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ศิริพร อำไพพงษ์. 2545. “สาววังสะพุง.” *ลูกทุ่งบ้านดอน ชุดที่ 5 สองคนบนทางใจ*. กรุงเทพฯ: แกรมมี่โกลด์.

สมชัย ภัทรธนานันท์. 2559. *ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการประท้วงทางการเมือง*. นนทบุรี: อินทนิล.

สำนักงานจังหวัดเลย. 2565. *รายงานประจำปี 2565*. เลย: สำนักงานจังหวัดเลย.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2553. “โครงการสำรวจผู้มีอาชีพขายสลากกินแบ่งรัฐบาล (ลตเตอรี) จังหวัดเลย พ.ศ. 2553.” สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

https://www.nso.go.th/nsoweb/nso/statistical_system?%2Fnsso%2Fstatistical_system=&search=&owner_type_1=&nso_project_type=&nso_project=&nso_year=&nso_province_type1=710&nso_ministry=&nso_department=&nso_year_type2=&nso_sector_type2=&page=228#gsc.tab=0.

สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล. 2554. *รายงานประจำปี 2554*. กรุงเทพฯ : สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล.

เสาวลักษณ์ สุขวิรัช, บก. 2539. *ท้องถิ่นนิยมในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา ร่วมกับมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

อนุพงษ์ จันทะแจ่ม. 2561. “เร่ขายลตเตอรี:ชีวิตทางเศรษฐกิจบนฐานการเคลื่อนย้ายของคนเมืองเลย.” วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชามานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

อานนท์ ผกากรอง. 2544. *พฤติกรรมการค้าเงินธุรกิจบริการ (ขายลตเตอรี) ของประชาชนในเขตจังหวัดเลย*. เลย : สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏเลย.

Khaosod Online. 2565ก. “ผู้ค้าหอย จ.เลย ปักหลักทำเนียบ รอยื่นหนังสือถึงบิ๊กตู ปลด ผอ.กองสลาก.” *ข่าวสด*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

https://www.khaosod.co.th/politics/news_7166407https://www.khaosod.co.th/politics/news_7166407.

_____. 2565ข. “เลย ตั้งอนุสาวรีย์ ‘ลุงเยียน’ ผู้บุกเบิกขายลอตเตอรี่รายแรก นำความร่ำรวยสู่คนวังสะพุง.” *ข่าวสด*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568. https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_7151570.

MGR Online. 2554. “ตลาดนัดลอตเตอรี่”วังสะพุง”สะพัด 2 พัน ล./เดือน-ชาวบ้านครึ่งแสนยึดเป็นอาชีพรายได้หลักหมื่น.” *ผู้จัดการ*. สืบค้นเมื่อ 1 ธันวาคม 2568.

<https://mgronline.com/local/detail/9540000097201>.

Rigg, Jonathan. 2019. *More than Rural: Textures of Thailand's Agrarian Transformation*.

Honolulu: University of Hawai'i Press.